

# MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2021, 4(1), 81-104

Geliş: 09.01.2021 | Kabul: 12.03.2021 | Yayın: 29.06.2021

DOI: 10.47951/mediad.947374

## Messiah Dizisi'nin Eleştirel Söylem Analizi: Mesih'in Dönüşü mü? Mesih'in Dönüşümü mü?

Melik KOÇ\*

Meltem GÜLER\*\*

### Öz

Medyanın toplumsal temsiller aracılığıyla ürettiği medya metinlerinin içeriği, toplumların değer yargıları, sosyo-kültürel yapıları, ideolojik ve politik eğilimleriyle yakından ilişkilidir. Sosyo-kültürel yapının ve değerlerin oluşmasında kültüre ihtiyaç duyduğu yapıyı sağlayan din, Stuart Hall için ideolojik anlamın bir alanıdır. İngiliz Kültürel Çalışmaları medya metinlerini de ideolojik yeniden üretimin gerçekleştiği ve aynı zamanda ideolojik mücadelenin verildiği bir alan olarak görmektedir. Din ve ideoloji ilişkisi, medyanın ideolojik olduğu görüşüyle bir araya geldiğinde çok katmanlı bir alan oluşturmaktadır. Bu çalışma, Messiah dizisi bağlamında Mehdi/Mesih inancını incelemeyi ve din, kültür, ideoloji, politika, hegemonya ve medya açısından dizinin topluma ilettiği mesajları görünür kılmayı amaçlamaktadır. Dizide yer alan, uluslararası ilişkiler kapsamında dini, siyasi, kültürel temsillere ve kodlara ilişkin söylemler, anlamın dil aracılığıyla inşa edildiğini vurgulayan ve eleştirel paradigma içinde yer alan inşacı temsil yaklaşımı ve Van Dijk'in kavramlarından yola çıkılarak eleştirel söylem analizi yapılacaktır. Birinci sezonu oluşturan dizinin on bölümü üzerinden yapılan analizde, dizinin söyleminin dinin ideolojik yönünü hem birleştirici hem de ayrıştırıcı niteliği açısından vurgularken bilinen din ve inançları tartışmaya açarak bunların yerine yeni bir din ve düzen söylemi inşa ettiği tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Messiah Dizisi, Netflix, Televizyon, Kültür, Din, İdeoloji, Eleştirel Söylem Analizi

## The Critical Discourse Analysis of the Messiah Series: Is the Return of the Messiah? Is the Transformation of Messiah?

### Abstract

The content of media texts produced by the media through social representations is closely related to the value judgments, socio-cultural structures, ideological and political tendencies of the societies. Religion, which provides the structure that culture needs in the formation of socio-cultural structure and values, is a field of ideological meaning for Stuart Hall. British Cultural Studies also sees media texts as an area where ideological reproduction takes place and at the same time ideological struggle is fought. The relationship between religion and ideology forms a multi-layered field when it comes together with the view that the media is ideological. This study aims to examine the belief of the Mahdi / Messiah in the context of the Messiah series and to make visible the messages the series conveys to society in terms of religion, culture, ideology, politics, hegemony, and media. The discourses on religious, political, and cultural representations and codes within the scope of international relations in the series have been analyzed with the concepts of critical discourse analysis of Van Dijk, which emphasizes that meaning is constructed through language and is based on the constructivist representation approach within the critical paradigm. In the analysis conducted over the ten episodes of the series that constitutes the first season, it was determined that the series emphasized the ideological aspect of religion in terms of both its unifying and separating character and that it opened a new discourse of religion and order instead of these known religions and beliefs.

**Keywords:** Messiah Series, Netflix, Television, Culture, Religion, Ideology, Critical Discourse Analysis

**ATIF:** Koç, M. ve Güler, M. (2021). Messiah Dizisi'nin eleştirel söylem analizi: Mesih'in dönüşü mü? Mesih'in dönüşümü mü?, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 4(1), s. 81-104.

\* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, e-mail: [m.koc@beun.edu.tr](mailto:m.koc@beun.edu.tr) | [orcid.org/0000-0002-3479-1010](https://orcid.org/0000-0002-3479-1010)

\*\* Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, e-mail: [meltemguler1970@gmail.com](mailto:meltemguler1970@gmail.com) | [orcid.org/0000-0001-6833-286X](https://orcid.org/0000-0001-6833-286X)

## Giriş

İçinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılda hastalıklar, savaşlar, mülteci sorunları, çevre sorunları ve doğal afetler gibi konular dünya gündemini yoğun şekilde meşgul ederken, çözümlerine yönelik tartışmalar uluslararası boyutlarda sürdürülmektedir. Tartışmalar sonucunda mevcut yönetim sistemleri tarafından uygulanan politikalar bireysel ve toplumsal düzeyde insanları etkileyip yönlendirirken, bu etkilerle birlikte ortaya çıkan sonuçlar gündemin temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu süreçte önemli görevler üstlenen medya, mevcut sistem politikalarıyla uyum içerisinde ürettiği ve sunduğu içeriklerle bireylerin gündelik yaşamına etki ederken onların değer, davranış, düşünce ve algılarında da değişimlere yol açmaktadır. Medya sosyolojik, ekonomik, kültürel ve dini unsurları kullanarak gündemi belirlemekte; kültüre ilişkin temsil pratikleri ve egemen anlamların yeniden üretilmesinde ya da dönüştürülmesinde büyük bir potansiyel içermektedir. Medya hem kültürel temsiller üzerinden yürütülen politik mücadele alanındaki hâkim ideolojilerin meşrulaştırılmasında ya da gayri meşrulaştırılmasında hem de medya temsillerinin bireyle ve toplumla etkileşime girmesinde önemli işlevler üstlenmektedir.

Medya metinlerinin üretim ve tüketim süreçlerinin, ideoloji odaklı ele alınması İngiliz Kültürel Çalışmaları ile başlamıştır. İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinde medya, toplumda hâkim ideoloji ve değerleri yeniden üreten bir kurum olarak değerlendirilmektedir (Dağtaş, 1999, s. 335). Kültürel Çalışmalar, *kültürel alanı*, özgül ideoloji ve siyasalar doğrultusunda kültürel metin ve uygulamaların 'eklemlendiği', yeniden eklemlendiği bir mücadele alanı olarak görmektedir. Kültürel alanın içinden Stuart Hall tarafından üretilen etnisite, kimlik, alt-kültürel gruplar, popüler kültür, müzakereci okuma gibi kavramlar, kapitalist sistemin içinde kendine mücadele alanı açan kavramlar olarak ileri sürülmektedir (Oğuz, 2014, s. 131). Hall (2002, s. 187-189) kültür, kimlik ve gündelik hayatın politik olgular olduğunu Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırmasına dayandırmakta; kültürü hâkimiyet ve tahakküm ilişkilerinin eklemlendiği bir süreç olarak değerlendirmektedir. Kültür alanını ise, direniş ve kabul, ret ve teslimiyetin karmaşık hatlarında devam eden sürekli bir savaş alanı ve bu kültürel mücadelenin diyalektikliği olarak ele almaktadır.

Kültürel hegemonya mücadelesinin önemli boyutlarından birini dinsel aidiyetler oluşturmaktadır. Thomas Stearns Eliot'ın da ifade ettiği gibi (1987, s. 75), din ile kültür arasında çok güçlü bir etkileşim olduğundan kültür alanı din olgusundan her şekilde etkilenmektedir. Dinlerin bireysel, grupsal ve toplumsal davranışları içeren çok geniş bir alanda belirli normları bulunmaktadır. Din, halk ile entelektüeller arasında sembolizm, kolektif kimlik, toplumsal birlik, pratik ahlâk ve tinsel idealizm bileşimi bir bağ sunmaktadır (Eagleton, 2011, s. 53-54). Tüm toplumsal ilişkilerin bir şekilde sembollere, yani ortak temsillere bağlı olduğu ve bütün sembollere anlam veren "kuşatıcı mutlak sembollerin kaynağı"nın din olduğu Émile Durkheim tarafından da ileri sürülmektedir (Arslan, 2004, s. 70). Günlük hayat, kültürel ve ekonomik uygulamaların kesiştiği tarihsel bir kesit olarak ele alındığında, toplumun kendi iç dinamikleriyle ilişkili din olgusunun hem birey hem de toplum açısından önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yaşamın her alanının dinin koşulsuz ilkeleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Subaşı, 2004, s. 33-45).

Kültürel Çalışmalar geleneğinde, kültür insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir toplumsal yaşam düzeni olarak görülmektedir. Bu açıdan ele alındığında, konuşan dil ve gündelik hayat gibi anlam üretiminin tüm alanlarında dış dünyaya yansıtılmakta ve bu anlamlandırma süreçleri hep beraber kültürü oluşturmaktadır. En genel anlamıyla kültür kavramı, toplumsal anlamlandırma olarak anlaşılmaktadır (Çelenk, 2005, s. 64-65). Bir anlam üretme yolu olarak ideoloji, üretilen anlamın toplumsal ve siyasi bir boyutunu içermektedir (Güçhan, 1999, s. 160). Din ve kültüre ilişkin medyada yer alan tüm metinler toplumsal temsilin göstergeleri, ideolojinin belirtileri ve taşıyıcılarıdır. Medya metinleri, türü ne olursa olsun değer yargılarından, ideolojik hatta politik eğilimlerden uzak değildir; "buna ticari sinemanın

ürünleri de dâhildir” (Güçhan, 1999, s. 177-183). İdeoloji en genel anlamıyla, dünyevi bakış açısı, insanlarla gruplar arasındaki güç ilişkileri olarak özetlenen inanç ve değer kümeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, bir siyasi kaynak olarak din hem kültür hem de ideoloji olarak görülmektedir (Williams, 1996, s. 377).

Medya metinlerini analiz etme olanağı sağlayan inşacı temsil yaklaşımı, kültürel temsiller üzerindeki iktidar mücadelesini sorunsallaştırmakta; bunların egemen ideolojilerin yeniden inşası veya yıkımı bakımından anlamını araştırmaktadır. Televizyonda yer alan kültürel temsiller, tarihsel bir bağlamda toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi olayları ele alma biçimleriyle toplumsal gerçekliğin nasıl anlamlandırılabilirliğine ilişkin düşüncenin oluşum sürecinde aktif bir rol oynamaktadır. Tarihsel bir olay televizyon söyleminin parçası haline geldiği anda, o aracın kendi anlam üretme sistemine bağımlı olarak ve bir öykü haline dönüştürülerek onun içeriği haline gelmektedir. Dijital yayın platformu üzerinden önemli bir televizyon içeriği sağlayıcısı haline gelen Netflix, sosyal medya çağında inandırıcılığı ve kitleleri harekete geçirmenin etkisini inceleyerek ürettiği Messiah dizisi, üç Semavi dinin kültür hafızasında yer alan Mehdi/Mesih inancını günümüz koşullarında yorumlamakta ve beraberinde getirdiği tartışmalar dizinin incelenmesini önemli kılmaktadır. Bu çalışma, Messiah dizisi bağlamında Mehdi/Mesih inancını incelemeyi ve din, kültür, ideoloji, politika, hegemonya ve medya açısından dizinin topluma ilettiği mesajları görünür kılmayı amaçlanmaktadır. İnşacı temsil yaklaşımı ve Teun A. Van Dijk’ın kavramlarından yola çıkılarak birinci sezonu oluşturan dizinin on bölümü üzerinden eleştirel söylem analizi yapılacaktır.

## 1. Kültür ve İdeoloji

Kültür en genel anlamıyla, “özgül bir grubun yaşam tarzını oluşturan değerler, adetler, inançlar ve pratikler bileşimi” (Eagleton, 2011, s. 46) şeklinde tanımlanmaktadır. Kültürü anlam ve dil ile ilişkili olarak tanımlayan Hall (2017, s. 9-10), aynı kültüre mensup kişilerin, dünyayı aynı şekilde algılamaları ve benzer şekilde yorumlamaları için aynı kültürel kodları paylaşmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda anlam, daima yalnızca kısmen anlaşılabilir ve eşit olmayan bir değiş-tokuşu ifade eden diyalog olarak görülmektedir. Anlamlar sadece insanın dile ortak erişimi aracılığıyla paylaşılabilirliğinden dil, anlam ve kültür için temel özelliğindedir; dil, daima kültürel değerler ve anlamların havuzu olarak görülmektedir. Bütün kültürlerde, hem bir konuya ilişkin çeşitli anlamlar hem de bu konuyu yorumlama veya temsil etmenin farklı yolları mevcuttur. Kültür, kavramlar ve fikirlerle ilgili olduğu kadar duygular, bağlılıklar ve hislerle de ilişkilidir. Bu anlamıyla kültür, yaşanmış pratiklerdir; bir sınıf, grup veya topluma kendi varoluş koşullarını deneyimleme, yorumlama ve anlamlandırma olanağı sağlayan pratik ideolojilerdir.

Hall kültür, kimlik ve gündelik hayatın politik olgular olduğunu ileri sürerken, Gramsci’nin iktidar analizinin çatı kavramını oluşturan ‘hegemonya’ kavramından yararlanmaktadır. Gramsci’nin hegemonya kavramı, fiziki güç veya zorlamayla entelektüel, ahlâki ve kültürel ikna ya da rızayı birleştiren toplumsal ve politik bir kontrol tarzını ifade etmektedir (Gill ve Law, 1993, s. 93). Hegemonyanın uygulanabilmesi için ikincil sınıfların, egemen sınıf veya gruplara ait ahlâk ve kültürel değerleri, pratik ilişki kodlarını ve dünya görüşlerini, yani egemen sistemin kendi sosyal mantığını içselleştirmeleri gerekmektedir. Bu mantık, sosyal bütünleşmede yapıstırıcı bir kuvvet, yani Gramsci’nin ifadesiyle (1978, s. 328), “çimento işlevi gören ideolojinin içinde saklı durumda bulunmaktadır”. Hall için (1988, s. 85) hegemonya, hâkimiyetin ideolojik zorla değil, kültürel liderlikle sağlandığını ima etmektedir. Tarihsel olarak devletlerarası ilişkiler bağlamında kullanılan hegemonyanın etimolojik ve yan anlamları arasında liderlik ve hâkimiyet bulunmaktadır.

Gramsci’ye göre (1978, s. 57), bir sosyal grubun üstünlüğü kendisini ‘egemen olma’ ile ‘entelektüel ve ahlaki liderlik’ olmak üzere iki farklı biçimde ortaya koymaktadır. Bir sosyal grup ortadan kaldırma veya boyun eğdirme eğiliminde olduğu

uzlaşmaz grupları hâkimiyeti altına alırken, akraba olduğu, kendisine çok yakın ve mütefrik olduğu gruplara ise liderlik yapmaktadır. Lider grup çevresinde oluşan düzenli ve istikrarlı değişik güç birliklerini Gramsci (1978, s. 366) 'tarihsel blok' olarak adlandırmaktadır. Bir tarihsel bloğun oluşmasında ulusal ve küresel düzeydeki ideolojik iklim etkili olmaktadır. Bütün hegemonyacı ilişkiler sadece farklı sosyal grupların rekabet halinde olduğu ulusal toplumlar içinde değil, uluslararası arenada ulusal karmaşık yapılar ve kıtasal medeniyetler arasında da vuku bulmaktadır (Gramsci, 1978, s. 240-241).

Cox'a göre (1993, s. 51) devlet, siyasal yapının sivil toplumdaki destekçilerini de içerecek şekilde ele alınmalıdır. Gramsci bunları kilise, eğitim sistemi, medya ve bireylerde hegemonyacı sosyal yapıyla uyumlu belli davranış kalıpları ve beklentiler yaratmaya yardım eden diğer tüm kurumlar olarak belirtmektedir. Devlet bunun yanı sıra, okullar ve mahkemeler gibi organları vasıtasıyla sivil toplumda rıza unsurunun pekişmesi için doğrudan faaliyet göstermektedir (Robinson, 1996, s. 28). Bazı zamanlarda sivil toplum da hegemonyanın zor unsuruna katılmaktadır ve bunun en güzel örnekleri, militarize olmuş siyasi partiler ve organize dinî gruplardır (Femia, 1981, s. 28). Gramsci'ye göre, sivil toplumun meydan okumaları sonucunda kendi hegemonyasının zayıfladığını gören hâkim sınıf, 'pasif devrim' gibi değişik stratejik yöntemlerle iktidarını korumaya çalışmaktadır (Cox, 2007, s. 519). Pasif devrim ihtiyacını doğuran ulus-aşırı gelişmelere dikkat çeken Gramsci (1978, s. 176), ulusal ölçekteki siyasi mücadelelerin ulus-aşırı bağlamlarını önemseyen uluslararası sistemin karakterinin temel belirleyicisi olarak toplumsal ilişkileri görmektedir. Gramsci'ye göre, kültür üzerindeki ve içindeki mücadeleler, bu toplumsal ilişkilerin biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Swingewood, 1998, s. 16).

Kültür hakkında düşünmenin bir yolu da, ortak kavramsal haritalar, ortak dil sistemleri ve aralarındaki çeviri ilişkilerini yöneten kodlardır. Kodlar, kavramlar ve işaretler arasındaki ilişkileri sabitlemektedir (Hall, 2017, s. 31). Hall'a göre (2006, s. 168-169), görsel işaretin çağrışım düzeyi, bağlamsal referansı ve farklı söylemsel anlam ve ilişkilendirme alanlarındaki konumu, zaten kodlanmış işaretlerin bir kültürün derin anlamsal kodlarıyla kesiştiği ve daha aktif ideolojik boyutlar aldığı noktadır. Bu kodlar, güç ve ideolojinin özellikle söylemlerini ifade etmektedir. Herhangi bir kültürün sınıflandırıldığı anlam haritalarına işaret eden bu sosyal gerçeklik haritaları, kendilerine yazılı tüm sosyal anlamlara, uygulamalara ve kullanımlara, güce ve ilgiye sahiptir. Yananlamaların çağrışımsal seviyelerine dikkat çeken Barthes'a göre (1986, s. 91-92), çağrışımın işaretinin, karakteri bir kerede genel, küresel ve yaygındır; istenirse, ideolojinin bir parçasıdır. Bu anlamlıların kültür, bilgi, tarih ile çok yakın bir iletişimi vardır ve bu yüzden çevre dünyası sistemini işgal etmektedir. İdeolojinin anlam ifade eden çağrışımların formu olduğu söylenebilir; retorik ise, sınırlayıcıların biçimidir.

Göstergelerin biçimi kişilerin içinde bulunduğu toplumsal örgütlenme ve bu örgütlenme ile olan karşılıklı ilişkileri tarafından belirlenmektedir (Volosinov, 1973, s. 21). Hall, Gramsci'nin hegemonya kavramını temel olarak ideolojik mücadele süreçlerini 'eklemlenme' (*articulation*) ile açıklamaktadır. Eklemlenme, kullanım sırasındaki üretimi ifade etmektedir; dolayısıyla, kültürel metinler ve pratikler eklemlenme ile anlam kazanmaktadır. Kültürel metinler ve pratikler çok aksanlı olup, bu metinlerin farklı bireylerce, farklı bağlamlarda, farklı politikalarla eklemlenebilmesi mümkündür. Dolayısıyla, anlam hem toplumsal bir üretilerdir, hem de aynı metin farklı eklemlenmelerle okunabileceği için potansiyel bir çatışma alanıdır (Storey, 1996, s. 4). Dilin kullanımı, içinde gömülü şekilde bulunduğu toplumsal ilişkilerin doğasına, dilin kullanıldığı hem toplumsal hem maddi bağlamlara ve dili kullananların toplumsal olarak birlikte örgütlenme biçimlerine bağlıdır. Dilin eklemlenmesindeki temel öge göstergedir ve Volosinov'a göre (1973, s. 10), "nerede bir gösterge varsa, orada ideoloji vardır". Dolayısıyla, göstergeleri içinde barındıran kültürel metinler de ideolojiktir.

## 2. İdeoloji, Din ve Kültür

Eagleton (2009, s. 1), ideolojiyi, toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci, belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi olarak tanımlar.

lamaktadır. Din, her tür ideolojiyle çok kolay bir şekilde harmanlanabilen bir olgu olarak çok geniş kitlelere anında ulaşılabilesini sağlamaktadır. Nicholas Abercrombie, dinin soyut bir özelliğe sahip “en başarılı semboller evreni” olduğunu ve bu niteliğiyle kapsamlı bir meşrulaştırma aracına dönüştüğünü ifade etmektedir. Çünkü din, her tür deneyimin anlamlı bir yere konumlandırıldığı düzenli ve bütünsel bir dünya yaratma olanağı sunmakta ve “dünyanın insan iradesinden bağımsız bir olguymuş gibi görünmesini” sağlamaktadır (Berktaş, 2000, s. 19). İdeoloji, mitoloji ve dinin söylem ve bilincine dayanarak kendi tarihsel sürecinde altyapı ve üstyapı ilişkilerinin gerektirdiği şeyleri bu temele eklemleyerek yeni bir anlamlandırma sistemi inşa etmiştir. Din de, içinde mitolojik unsurları barındıran ve farklı bir tarihsel döneme gönderme yapan bir anlamlandırma sistemidir (Çoban, 2003, s. 261-263). Sembollerin algılanması ve yorumlanması ise, içinde yaşanan toplum ve zamana göre farklılık göstermektedir; yani anlamlandırma toplumsal ve tarihseldir.

“Söylemdeki ideolojik mücadelelerin en önemlisi göstergeler üzerinde yürüdüğünden” (Çoban, 2003, s. 263), dinsel ideolojiyi Hall (1985, s. 271), daha çok ‘bir dil’ olarak değil de ‘sosyal anlamlar için mücadele’nin meydana geldiği bir semantik alan olarak ele almaktadır. Hall’e göre (1985, s. 270-272) din, ideolojik anlamın bir alanıdır. Dinsel ideolojiyi diğer ideolojik alanlardan (siyasi veya sosyal inanç sistemleri vb.) ayıran şey, dinî söylemlerde, gerçek ve tarihsel dünya hakkındaki anlamın, bu seküler dünya ile ruhlar dünyası veya manevî hayat arasındaki bazı eşdeğerlik veya hayali ‘ilişkiler’ zincirine dayanan bir sembolik veya metaforik dil içerisinde inşa edilmesidir. Her hangi bir karmaşıklığa sahip toplumlarda, dinsel alan diğer başka ideolojik alanları gibi birbirine bağlı söylem zincirlerinden veya birbirleriyle örtüşen dinsel oluşumlardan ibaret olacaktır. Dinsel ve diğer ideolojik söylem türlerindeki açık uçlu oluş, yalnızca şu anda dinlerin kökeninin araştırılıp nasıl işlev gördüğünün açıklanmaması anlamını taşımaktadır. Anlam asla sabit değildir.

Dinî ideolojiler, toplumsal anlaşmayı kurmanın yanı sıra bölmeye de hizmet etmektedir. Çünkü ideolojik pratiklerin, seçip ayırmada; başka bir deyişle, meşru ve ait olanlar (‘sadıklar’, kardeş olanlar) ile ait olmayanlar (düşman, İblis, şeytan kral, Babil) arasında ‘ayırım’ yapmada stratejik bir işlevi bulunmaktadır. Dinsel ideolojiler, bir yandan müşterek toplumsal dayanışmaların inşa edildiği, diğer taraftan ideolojik çatışma ve farklılığın sürdürüldüğü bir araçtır (Hall, 1985, s. 273). Dinin özü etkilenmese de, onun belirlediği yaşam tarzı, belirli coğrafi, toplumsal, ekonomik ve siyasal etkenlerden ciddi ölçüde etkilenmektedir (Arslan, 2004, s. 89). Özellikle farklı dinleri bünyesinde barındıran günümüz toplumlarında yaşanan dinsel çatışma, toplumun bütünlüğünü yıkıcı bir etkiye sahiptir (Berktaş, 2000, s. 21-22). Çünkü hem kültürün hem de ideolojinin mükemmel bir kaynağı olan din, kimliği, dayanışma duygusunu ve toplumsal hareket kültürlerinin bağlaşıklık bir parçası olan ahlâkî öfkeyi şekillendirdiğinden motive olmuş inananlar, kolektif eylemlerin özünü oluşturmaktadır (Williams, 1996, s. 377). Dinsel ideolojiler, toplumsal ittifakları güçlendirmektedir. Çünkü ideolojiler, yaşamın günlük gerçeklerinin tasarlandığı ve ifade edildiği ‘ortak duyu’yu oluşturmaktadır (Hall, 1985, s. 273). Hegemonya; değerler üzerinde bir uzlaşmadır ve genellikle ‘ortak duyu’nun içine yerleşmektedir. Fiske’ye göre (1996, s. 225), en temel hegemonik strateji ‘ortak duyunun’ (common sense) inşasıdır. Ortak duyu, insanların pratik, gündelik, popüler bilincidir.

### 3. Temsil, Televizyon ve Din

Temsil, şeyleri simgeleyen, resmeden, betimleyen ya da tanımlayan dil, işaretleme ve görüntülerin kullanılması yoluyla anlamın üretildiği ve anlamın bir kültürün üyeleri arasında değiş-tokuş edildiği sürecin temel parçasıdır. Görsel işaret ve görüntüler, temsil ettikleri şeye çok benziyor olsalar da hala işarettirler; temsilin devreye girdiği yer burasıdır ve dil yoluyla kavramlar için insanların zihinlerinde anlam üretmektedir (Hall, 2017, s. 7-12). Televizyon bir temsil aracıdır; yani bir temsil sistemidir. Hall’ün kullandığı şekliyle temsil kavramı, anlamı inşa eden ve ileten bir sürece, yani bir “anlamlandırma sürecine” işaret etmektedir. Dolayısıyla, bura-

da temsil ile kastedilen sözlü, yazılı veya ikonik göstergeler kullanarak gerçek madde dünyada zaten mevcut bulunan şeyleri kodlayan veya yansıtan bir süreç değildir; anlamlandırma sürecine anlam üreterek ve anlamların değişimine olanak sağlayarak katılan bir süreçtir. Bu tarz bir temsil yaklaşımını Hall, 'inşacı temsil yaklaşımı' olarak adlandırmaktadır (Çelenk, 2005, s. 81). Temsil kuramcılarına göre, görünenin aksine televizyon, gerçekliğin herhangi bir parçasını temsil etmekten (yeniden-sunmaktan) çok, onu üretmekte ya da inşa etmektedir. Dolayısıyla yeniden-sunulan gerçeklik değil, ideolojidir ve bu ideolojinin etkili olması televizyonun görselliği ile sağlanmaktadır (Fiske, 1997, s. 30). Burada bir anlam pratiği, anlam üretimi söz konusudur ve medya bir anlamlandırma failidir (Hall, 1994, s. 88). Gerçekliğe ilişkin tanımlar, geniş anlamda dilsel pratikler vasıtasıyla desteklenip üretilmekte ve bu yolla gerçeğin seçilmiş tanımları temsil edilmektedir. Bu bağlamda, "medyada temsil edilen din, gerek medyadaki görsel (ikonik) göstergeler gerekse belirtisel (indexical) göstergeler, yani yazılı ve sözlü göstergeler aracılığıyla yeniden üretilmektedir" (Al, 2019, s. 140).

Metafizik bir dünyanın varlığı üzerine temellendirilmiş olan din, özünde seküler ve dünyevi bir araç olan televizyonun bünyesine teknolojik dinsel ürün, diziler, sanal ritüeller aracılığıyla dâhil edilmektedir (Bilis, 2017, s. 194). Alver'e göre (2015, s. 51), "dini değerler, diğer toplumsal alanlar gibi kitle medyası alanında da temsil edilmektedir". İnsan hayatında kritik öneme sahip toplumsallaşma sürecinin önemli iki gücü din ve kitle iletişim araçlarıdır. Bunlar topluma şekil vermenin yanı sıra değer yaratmak ve benimsetmek, düzen kurmak ve kontrol etmek gibi işlevlere sahiptirler. Dini değer, inanç ve semboller tüketim kodlarıyla girdiği girift ilişki neticesinde metalaşmaktadır (Demirezen, 2015, s. 52-53). Alver'e göre (2015, s. 51), din olgusunun tüm yönleriyle medyada temsili, siyasi aktörler tarafından işlenerek medyatik ve politik hale getirilmesi sürecini yönlendirmektedir. Buradaki temel sorunsal, "dinin medyada temsili sürecinde, farklı dinler arasında ve siyasi alanda gerilim ilişkileri içinde araçsallaştırılmasıdır". Medyada, dinin olumlu temsiline yanı sıra olumsuz temsili de bulunmakta; medya aracılığıyla toplumun din anlayışı şekillendirilmektedir.

Medya ve din çok katmanlı ve çok yönlü alanlardır. Hall (2006, s. 164), televizyonun üretim yapıları, televizyon söylemini oluştursa bile kapalı bir sistem teşkil etmediğini belirtmektedir. Üretim sürecinin her aşaması, nesnelere, stiller, biçimler, anlamlar, öyküleme geleneği, hepsi genel ideolojik söylemin altını çizmektedir (Güçhan, 1999, s. 170). Üretim yapıları perspektiflerini, konularını, gündemlerini, faaliyetlerini, izleyiciye ait imgelerini, durum tanımlarını ayrıksı (*differentiated*) bir yere sahip daha geniş sosyo-kültürel ve politik yapıdaki diğer kaynaklardan ve söylemsel oluşumlardan almaktadır (Hall, 2006, s. 165). Toplumsal, ekonomik ve politik yaşamdan ayrı düşünülmemeyecek televizyonda, farklı toplumsal koşullarda farklı söylem ve temsil stratejileri bulunmaktadır. Dini bir konunun televizyon anlatısıyla buluşması, çoğu kavramın somutlaşması, hem görsel hem işitsel biçimde duygulara hitap etmesi bakımından önemlidir. Gerçekliği yeniden inşa eden televizyon anlatısı, masal, roman, mit, sinema gibi geleneksel anlatı biçimleri (Çelenk, 2005, s. 69) olmakla beraber televizyon, anlatı tarihi içinde ortaya çıkan bütün metinlerden bir şeyler olarak yeni bir anlatı biçimi ortaya çıkarmıştır. Anlatı biçimiyle anlamları dolaşıma sokan televizyon dinsel olanı da yeniden inşa etmektedir. Din söylemlerinin ideolojik bir olgu olduğu dikkate alındığında ve bu, kitle iletişim araçlarının ideolojik karakteriyle bir araya geldiğinde, metin içindeki ideolojiyi çözümleyebilmek için söylem analizinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

#### 4. Araştırmanın Yöntemi

Medya kültürünün biçimleri son derece politik ve ideolojiktir (Kellner, 2003, s. 56). İdeoloji, bir grup tarafından paylaşılan inançların temel toplumsal temsillerini oluşturmaktadır; aynı zamanda mutlak bir şekilde bu inançların genel tutarlılığını tanımlayan yapı görevi görmektedir. İdeolojiler ve değerler arasında bir bağlantı olup ikisi de toplumsal bellek için esastır (Van Dijk, 2003, s. 24-25). İdeoloji, düşünce ve inanç düzeni olarak tanımlandığında, söylem karşılıklı iletişimdeki dil kullanımını ve ideolojiyi içinde barındırmaktadır (Ilgın, 2003, s. 285). Ancak söylemin tarihi, siyasi, ideolojik, toplum-

sal, sosyo-kültürel bir yapı sunmasından dolayı eleştirel söylem çözümlemesi ele aldığı metinlerde sadece dile değil, söylemin dil-dışı sosyal yapısına da odaklanmaktadır (Doyuran, 2018, s. 301).

Eleştirel söylem çözümlemesi, metinlerin toplumsal bağlamından koparılmadan tüm boyutlarıyla değerlendirmesini gerekli kılması nedeniyle oldukça işlevsel bir yapıya sahiptir (Yüksel, 2012, s. 170). Eleştirel söylem çözümlemesi yapmak imgelerin, sembollerin, mitlerin ve anlatıların yanı sıra inanç önermelerini ve sistemlerini analiz etmeyi içermektedir. Buradan hareketle, çalışmada, Messiahs dizisinin on bölümden oluşan birinci sezonu temel birim alınarak Van Dijk'in eleştirel söylem analizi ve temel kavramlarından yararlanılarak analiz edilmiştir.

#### 4.1. Analiz ve Bulgular

##### 4.1.1. Messiahs Dizisi Hakkında

Messiahs dizisi, 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Netflix'te yayınlanmaya başlamıştır. Kurgusal bir metin olarak Messiahs dizisi hem olay örgüsü hem de içerdiği dini sembollerle farklı inanç gruplarına mesajlar iletmektedir. Dizi farklı tarihsel dönemlere ait dini ve ideolojik sembollerle günümüze gönderme yaparken hem söylem hem de semboller aracılığıyla yeni bir anlam ve gerçeklik inşa etmektedir. Dizide sunulan dini semboller toplumsal ayrışmalara hizmet etmektedir. Yayınlandığı günden itibaren farklı toplumsal gruplar arasında tartışmalara yol açan Messiahs dizisi izleyiciler arasında bir bölünmeye neden olmuş gözükmektedir. Bazı ülkelerin çeşitli yollarla tepkilerini ortaya koyması, dizinin ikinci sezonunun çekilmemesi bu bağlamda durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Dizinin çekim mekânları arasında yer alan Ürdün, dizinin 'İslam karşıtı' öğeler içerdiğini ve dini gerilim yarattığını ileri sürerek kaldırılmasını istemiş, dört binden fazla kişi dilekçe vermiştir<sup>1</sup>. Brezilya'da bir hâkim ise, Hz. İsa'yı eşcinsel olarak tasvir eden dizinin Netflix platformundan kaldırılmasına hükmetmiştir.<sup>2</sup> Yönetmenlerin, toplumun dini kültür hafızasında yer alan, binlerce yıldır tartışılan bir konuyu seçmesi ve bu tartışmalarda yer alan dini sembol ve motifleri çarpıtarak belirli ideolojilere hizmet amacıyla kullanması eleştirilere neden olmuştur.

Dizi devingen bir başlangıçla, olayın geçtiği zaman, geçtiği yer, kahramanlar ve durumları hakkında önceden bilgi verilmeden başlamakta; izleyici kendini daha önceden başlamış bir olayın içinde bulmaktadır. Dizinin giriş sekansında bir kadın, çocuğu tarafından uyandırılmakta, on yaşlarında bir çocuk gördüğü rüyayı annesine anlatmaktadır: "Anne, anne. Kâbus gördüm. Rüyada onu vuruyorlardı". Kadın çocuğu yanına yatırırken çocuk, "O niye öldü anne?" diye sormakta; annesi, "çünkü Kur'an'da öyle yazar" cevabını vermektedir. Annenin konuşması "De ki, Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez"<sup>3</sup> ayetiyle devam etmektedir. Çocuk, "Allah onu sevmiyor muydu?" diye sormakta ve annesi, "o kadar çok seviyordu ki, onu bizim istediğimizden önce aldı" sözlerini söylemektedir. Çocuğun "Allah beni de o kadar seviyor mu?" sorusunu, annesi "evet, Allah'ın senin için planı farklı" diye cevaplamakta; çocuk "nerden bileceğim" sorusunu sorarken sahne değişmekte ve annesinin "sen hazır olduğunda o sana bildirecek" sözleri duyulurken, zamanın ilerlediği çocuğun büyümüş olmasından anlaşılmaktadır. Duvarı yıkılmış her tarafta taşların bulunduğu bir uzam görüntüye girmekte, yıkılmış duvardaki pencereden giren gün ışığı ortalığı aydınlatmakta, genç bir erkek bir kadını taşların arasından çekerken görülmektedir. Genç adam, kadını odadaki taşlardan yaptığı mezara yerleştirip, son bir taşla yüzünü kapattıktan sonra sahne değişmektedir. İzleyici, biri umut diğeri yıkım içeren iki farklı düşünceyle karşı karşıya bırakılmaktadır. Umut ve yıkım dizinin olay örgüsünü şekillendirmektedir.

Dizinin ilk bölümünde uzam olarak seçilen Şam'ın harabe görüntüsü genel çekimde üst açıyla yansıtılırken, DAESH tankları tepeden Şam'a yaklaşmakta; "Allah bize bugün Şam'ı veriyor!" sözleri duyulmaktadır. ABD'nin bölgeden çekilmesiyle halifelik iddiasında bulunan DAESH'in birkaç şehri ele geçirdiği, Şam'ı işgal etmek

üzere olduğu ve ABD'nin eleştirilere maruz kaldığı, işgalin ancak Tanrı'nın yardımıyla bertaraf edilebileceği haberler dış ses aracılığıyla iletilmektedir. Suriye halkı korku dolu bir bekleyiş içindeyken bir anda ortaya çıkan Mesih karakterinin topluluğa vaaz verdiği görülmektedir:

*“Dinleyin erkek ve kız kardeşlerim. Tanrı kelamını vaaz ettiklerini söylüyorlar, ama tüm yaptıkları anlamı çarpıtmak. Kitap'ta yazıyor: Bunlara dünyada peşişanlık vardır... Gazap üstüne gazaba uğradılar. İnkâr edenlere alçaltıcı bir azap vardır”<sup>4</sup> “Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez”<sup>5</sup>.*

Bu söz, topluluk arasında yer alan Jibril'in dikkatini çekerken konuşmaya odaklanması annesinin söylediği aynı sözü Mesih'ten duymasından kaynaklanmaktadır. Onu dinleyen topluluktan birisinin “Kutsal kitaptaki sözleri çarpıtmayın...” sözleri üzerine, bir yükseltinin üstünde uzun siyah saçlı, buğday tenli, kısa sakallı, üzerinde sarı gömleği, blue jean patolonu ve spor ayakkabılarıyla Mesih karakteri görülmektedir. Mesih, “Bu dünyada herkesten çok zulüm gördünüz” sözlerini söylerken üzerinde Suriye bayrağı ve Beşşar Esad'ın gözlerinin siyah boyayla çizildiği posterleri görüntüye girmektedir. “Etrafınız sizi yok etmek isteyen düşmanlarla çevrili” sözlerini söylerken onu dinleyen topluluk yeniden gösterilmektedir. Bir taraftan DAEŞ'in diğer taraftan Esad'ın Suriye'de yarattığı yıkım, Mesih'in söylemi ve görüntüsel göstergeler aracılığıyla ima edilmektedir.

Dizide Mesih'in verdiği vaaz esnasında meydana gelen kum fırtınası adım adım Şam'a yaklaşırken, karşı tarafta DAEŞ'in tankları Şam'ın üzerine mermi yağdırmaktadır. Dizide kum fırtınası metaforuyla Hendek savaşı<sup>6</sup> çağrıştırılmaktadır. Bu fırtına metaforu diziyeye eklenerek, farklı tarihsel döneme gönderme yapan bir gerçeklikle bağ kurulmakta ve yeni bir anlam inşa edilmektedir. Dizinin kurmaca uzamında da Şam'ın seksen beş gündür DAEŞ tarafından kuşatıldığı belirtilmektedir. Kuşatma altında seksen beş gün kalan insanların açlık, çaresizlik içindeki durumları yansıtılmaktadır. Mesih karakterinin ortaya çıkmasıyla birlikte kum fırtınası Şam'ı kaplamakta herkes fırtınadan bir yerlere kaçışırken Mesih vaazına devam etmektedir: “Allah düşmanınızı alt edecek dediğimde sözüme güvenin. Çünkü Allah yaşamınızı istiyor. Dediklerimi bir kenara yazın. Bugün sözlerimi iyi belleyin. Allah'ın elleri onları geri döndürecek Kurtuluş yakın! Korkacak bir şey yok. Sözlerime kulak verin. Son nefesleri. Sözlerime kulak verin. Bu onların son demleri... Dengeler değişti artık. Bir Devir Sona Erdi!” sözleri duyulmaktadır. Mesih'in etkileyici sözleri kum fırtınası gibi doğal bir felaketle birleştirilerek sunulurken retoriksel açıdan dizinin kurmaca uzamında hitap ettiği kişiler üzerinde güçlü bir etki oluşturmakta; dizide temsil edilen din hem görüntüsel göstergeler hem de belirtiksel (*indexical*) göstergeler aracılığıyla yeniden üretilmektedir. İzleyici açısından, anlam etkisi kişileştirme, zamanlaştırma ve uzamsallaştırma yöntemleriyle dil düzeyinde gönderge izlenimi yaratmaktadır. Bu izlenim yaratıldığı için dizide dil dışı gerçeklikten uzaklaşılırken, dizi, “özerk, düşsel, bir anlatıya dönüşmekte, kendi içinde kurgusal göndergeler” oluşturmaktadır (Kıran, 2007, s. 63).

Kırk üç gün süren fırtınanın Şam da oluşturduğu yıkım, fırtına ile birlikte DAEŞ işgalinin bertaraf edilmesi ve halkın yaptığı kutlamalar televizyon kanalı CNN de görüntüsel göstergelerle aktarılmaktadır. Fırtına sonrası çocuk, kadın, erkeklerden oluşan iki bin kişilik mülteci topluluğu ‘Mesih’ sloganları atarak Mesih önderliğinde çöle doğru ilerlemektedir. Dizide Mesih'in gelişi, daha önce benzer vaatlerle ortaya çıkan, hilafet devleti kuracağını söyleyip, Suriye halkını kendilerince doğru yola yöneltmek isteyen ve yeni gelen Mesih'in sözlerine benzer sözlerle insanları açlığa, hastalığa, sürgüne ve ölüme sürükleyen öteki Mesih'in oluşturduğu kaotik durumun ortadan kaldırılmasına bağlanmaktadır. Amerika, bölgedeki insanların güvenlik teminatı açısından Tanrı'dan sonra gelen bir güç olarak temsil edilmekte ve bölgeden çekilmesiyle birlikte oradaki insanların DAEŞ'in zulmünden ancak Tanrı eliyle korunabileceğine gönderme yapılmaktadır. Mesih, “Allah'la ilgili varsayımlarınızı bırakmanızı söylemek için buradayım. Bildiğinizi sandığınız şeylere tutunmayı bırakın” sözleriyle izleyiciyi tüm inançlarından ve değerlerinden soyutlamaya ve kendisinin doğru olarak ortaya koyacağı inanç ve



değerlere karşı yönlendirmeye çalışmakta; “şu saatte insanlık dümensiz bir tekne gibidir” sözleriyle inşa edeceği dünyanın durumunu ortaya koymakta ve “Bana tutunun” sözleriyle inşa edeceği gerçekliğe dâhil olmaya çağırmaktadır.

Daha sonraki sahnelerde İsrail’in sınırdan geçmelerine izin vermediği Müslüman mültecilerin açlık ve yokluk içindeki bekleyişleri ve İsrail’in bu tavrına karşı uluslararası Müslüman kamuoyunun tepkileri CNN aracılığıyla aktarılmaktadır. Dizide Müslüman mültecilerin durumu ‘Fareli Köyün Kavalcısı’<sup>7</sup> metaforuyla anlatılırken, medyanın bakış açısı da yansıtılmaktadır. CNN ekibinin aralarındaki konuşmalar, uluslararası yayın yapan medyanın Ortadoğu coğrafyasında ölüm kalım mücadelesi veren insanları hangi bakış açısıyla medyada temsil ettiklerini ortaya koymaktadır. Müslüman mülteciler, CNN’in kadın muhabiri tarafından “Zavallı pislikler, açıklıktan ölmelerini izliyoruz onları ölmeye getirdi, Fareli Köyün Kavalcısı” şeklinde nitelenmektedir. Bu diyalog, erkek muhabirin “Başlık Şam’ın Kavalcısı olabilir”, kameraamanın “Onlar ne oluyor? Fare mi?”, kadın muhabirin “Onlar çocuk, salak” şeklindeki sözleriyle devam etmektedir. Mesih’in sözleri, Kavalcının para karşılığı çaldığı melodiye benzetilirken Müslüman mülteciler farelere ya da zayıf iradeleriyle çocuklara benzetilmektedir.

Dizinin daha sonraki sahnelerinde Mesih’in Kudüs’te olduğu gösterilmektedir. Kudüs’ü ziyareti sonrası ortadan kaybolan, bir süre sonra büyük bir kasırga sırasında Amerika’nın Teksas eyaletinde ortaya çıkan Mesih küçük bir kızın hayatını kurtararak hali hazırda inanç sorunları olan, kızın babası Papaz Felix’in müridi olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda Felix’in rahibi olduğu Baptist Kilisesi’ni<sup>8</sup> yıkılmaktan mucize eseri koruduğu haberi sosyal medyada yayılınca kilise çevresinde ülkenin dört bir yanından gelen her kesimden takipçiler toplanmaktadır. Böylece, Mesih aynı zamanda Hristiyanların da bir Mesih modeli haline dönüşmektedir. Jibril’in, rüyasında annesinin mezardan çıktığını gördüğü sahne Hristiyanlık inancında Hz. İsa’nın kaya mezarından çıkışına benzetilmekte ve ardından gelen sahnede annesi yerine Mesih görünmektedir. Mesih’in İslami tasviri Hristiyan tasvirine dönüştürülürken, Jibril’in Ramallah’taki Ulu Cami’de Filistin hakkındaki barış ve kardeşlik mesajı verdiği sahne ile televangelist<sup>9</sup> bir kanalda Rebacca’nın ‘fırtınanın gözü’ temalı konuşması eşzamanlı olarak verilmektedir. Benzer bir kurgu ile Mesih su üzerinde yürürken Jibril’in çırılçıplak sınırı geçtiği eşzamanlı sahnelerde İslamiyet ve Hristiyanlık inancının farklı yaklaşımları ilgisiz bir şekilde birleştirilmektedir.

Şam’da başlayan, Kudüs’te devam eden ve ABD’ye uzanan yolculuğunda, Mesih’in Kudüs’ten nasıl kaçtığı ve Amerika’da nasıl ortaya çıktığı ise merak edilmektedir. Fırsatlar ve özgürlükler ülkesi Amerika’da Mesih mahkeme sonrası vatandaşlık da kazanmakta ve müritlerini de arttırarak Washington’a doğru yola çıkıp herkesin gözü önünde suda yürüyünce topluluğun inancını garantilemektedir. Bu arada CIA ajanı Eva da Mesih hakkında bilgi toplarken Mesih’in geçmişte Oscar Wallace isimli tanınmış bir ismin öğrencisi olduğunu öğrenmektedir. Amerika’ya gelmesinin de bir özel uçakla ayarlandığı ortaya çıkmaktadır. Aslında, akıl hastanesinde bir süre yatan ve Yahudi<sup>10</sup> olan Mesih, amcası tarafından bir sihirbaz olarak yetiştirilmiştir. Su üstünde yürümek de aslında sihirbazlar tarafından daha önce yapılmamış bir şey değildir. Dizideki ikircikli olay örgüsü Mesih’in gerçek ya da sahte olduğu konusunda izleyicinin kafasını karıştırmaktadır. Final bölümünde ise, düşen uçaktan sağ kurtulup, hayalperest bir çocuğun gözleri önünde diğer ölüleri diriltmesi bu kafa karışıklığını artırmaktadır. Dizideki karakterlere seçilen isimler, üç Semavi dinde önemli yeri olan isimleri çağrıştırmaktadır. Dizinin tarihle ve dinlerle doğrudan ilişki kurması, bütün dikkatleri üzerine çekmesini sağlamıştır.

#### 4.1.2. Metnin Bağlamsal Yapısı

İdeolojiler tarafından kontrol edilen toplumsal olay ve grupların pek çok özelliğini bağlamlar somutlaştırmaktadır. Grup kimliği, eylemleri, amaçları, normları, gruplar arası hâkimiyet, direnç ilişkileri ve toplumsal kaynaklar gibi ideolojiyle

ilgili çıkarlar toplumsal durumlarda iletişim bağlamlarında sergilenmekte ve yeniden üretilmektedir. Bağlamları belirlemek toplumsal hâkimiyet ve bunun altında yatan ideolojileri tecrübe etmenin ayrıntılarına dair iç görü sağlamaktadır (Van Dijk, 2019, s. 318). Bu açıdan kurmaca bir metin olan Messiah dizisinin bağlamsal yapısını ortaya koymak, anlam ve ilişkileri çözümlenmek önem arz etmektedir. Dizinin bağlamsal yapısının Mehdi, Mesih ve Deccal anlayışı üzerine inşa edildiği dizinin isminden ve olay örgüsünden anlaşılmaktadır. Bu anlayışın arka planında yer alan ve farklı görüşler etrafında yapılan tartışmalar güncelliğini hala korumaktadır. Bu görüşler, İbn-i Haldun tarafından *Mukaddime* (2004) adlı eserinde; "Mehdi, İnsanların Bu Konudaki Görüşleri ve Meselenin Açıklığa Kavuşturulması Hakkında" başlığı altında tartışılmaktadır:

Bil ki, asırlar boyunca bütün Müslümanlar arasında yaygın olarak bilinen şudur: Ahir zamanda, ehl-i beytten (Hz. Peygamber'in soyundan) Mehdi adında biri zuhuru edecek, dini kuvvetlendirecek, adaleti hâkim kılacak, Müslümanlar kendisine tabi olacak ve bütün İslam ülkelerini hâkimiyeti altına alacaktır. Deccal'in zuhur edişi ve sahih hadislerde bildirilen kıyametin diğer büyük alametleri, Mehdi'den sonra ortaya çıkacaktır.

Hz. İsa da Mehdi'den sonra gökten inip Deccal'i öldürecektir. Veya Mehdi'nin zuhur edişiyle birlikte gökten inip, Deccal'i öldürmesinde ona yardım edecek ve Mehdi'nin arkasında namaz kılacaktır.

Bu görüşte olanlar, hadis imamı tarafından rivayet edilmiş hadisleri delil olarak gösterirler. Böyle bir şeyin olacağını inkâr edenler ise, bu hadislerin doğru olduklarını kabul etmezler. Veya diğer bazı rivayetleri esas alarak Mehdi'nin geleceği görüşüne karşı çıkarlar. Sonraki mutasavvıfların ise Mehdi konusunda ayrı bir yolları, yani bir çeşit delil getirme usulleri vardır. Anlaşıldığı kadarıyla onlar bu konuda, tarikatlarının temeli olan "keşif" esasına dayanıyorlar (İbn-i Haldun, 2004, s. 413).

İbn-i Haldun, Mehdilik hakkındaki hadisleri, hadis ilmindeki yöntemlere göre incelemiştir. Bu hadisler hem Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, Hakim, Taberani, Bezzar ve Ebu Ya'la gibi meşhur muhaddisler tarafından hem de Buhari ve Müslim'de de bu nevi hadisler rivayet edilmiştir. Aradaki yegâne fark, Buhari ve Müslim'de Mehdi isminin sözcük olarak açık bir şekilde geçmemesidir (Uludağ, 2007, s. 603). İbn-i Haldun (2004, s. 426), "Ahir zamanda çıkacak olan Mehdi hakkında hadis imamı tarafından rivayet edilen hadislerin tamamı bunlar. Görüldüğü gibi az bir kısmı, hatta çok çok az bir kısmı dışında, eleştirilerden nasibini almayan yok" sözleriyle, yaptığı incelemeler sonucunda mevcut hadislerin Mehdi ile ilgili bir kesinlik ortaya koyamadığını ifade etmektedir. "İbn Haldun, Mehdi isminden açık bir şekilde bahseden hadislerin senesinde yer alan bazı ravilerin (aktaranların) Şii, bazılarının meçhul, bazılarının güvenilmeyecek kimseler olduklarını, hadis âlimlerinden yaptığı alıntılarla ortaya koymaktadır. Açıkça söylemediği, fakat ifadesinden kesin bir biçimde anlaşılan husus, Mehdi ile ilgili hadislerin uydurma ve düzme olduğudur" (Uludağ, 2007, s. 603). Ayrıca mutasavvıfların görüşlerini de değerlendirerek meseleyi açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Mutasavvıflar mehdi, mesih meselesini rivayetlerden çok keşfe dayalı olarak açıklamışlardır. Ancak keşfin de sahibi dışındakileri bağlayan genel bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmediği İslam âlimlerinin ortak kabulüdür. İbn Haldun, mutasavvıflar arasında da Mehdi telakkisinin yaygın olduğunu, bazen Mehdi'nin kutub ve hatem-i evliya şekline girdiğini belirtmekte ve ilk sufilerde Mehdi, kutub (insan-ı kâmil) ve hatm-i velayet meselesinin olmadığını belirtmektedir (Uludağ, 2007, s. 603).

Hristiyanlar ise, beklenen Mesih'in Hz. İsa olduğunu kabul etmekte, ona çeşitli nitelikler atfetmekte ve ikinci defa geleceğine inanmaktadırlar. İlk Hristiyanlar Mesih'le ilgili Yahudi fikirlerinin birçoğunu alıp onu İsa'ya uygulamış; böylece İsa Yeni Ahit'te, Eski Ahit'te belirtilen ve yaklaşık olarak milâttan önce 220'den beri Yahudi toplumunda canlılığını sürdüren Mesihî beklentilerin gerçekleşmesi şeklinde tanımlanmış; nihayet Mesih kelimesi havariler döneminde İsa'nın adı olmuştur. Mesih anlayışı Yahudilikte çok köklü bir inanç olup temel unsurlardan biridir. Gerek Eski Ahit'te yer alan kurtarıcı müjdesi gerekse Yahudilerin seçkin halk oldukları inancı ve bu inançla çelişen tarihi olaylar onlarda bir kurtarıcı beklentisi doğurmuştur. Bu durum, iki farklı yaklaşımın oluşmasına sebep olmuştur. İlki, millî ve politik beklentileri içermektedir. Beklenen Mesih, Kral Dâvûd'un soyundan ve krallık idealine uygun olacaktır. Buna göre o, yabancı (Roma) hâkimiyetini kaldırıp Kral Dâvûd hanedanlığını yeniden kuracak, yıkılan mabedi yeniden inşa edecek ve sürgündeki bütün Yahudileri tekrar Filistin topraklarına getire-

cektir. Bu sebeple beklenen Mesih bazen güçlü bir askerî lider vasfı ön plana çıkan Kral Mesih, bazen da din adamlığı yönü ağır basan Kâhin Mesih şeklinde kendini göstermiştir. İkinci yaklaşımda ise, Eski Ahit'te politik bir şahsiyet olmayan ve 'insanoğlu' denen birinin gelişile ilgilidir. 'İnsan veya insana benzer bir kişi' tarzında tasvir edilen bu şahıs apokaliptik eserlerde 'seçilmiş biri' de denilen doğaüstü bir şahsiyet olarak yer almaktadır. Yahudilere göre beklenen Mesih henüz gelmemiştir (Waardenburg, 2004, s. 306-307).

Mehdi ya da Mesih inancı, tüm din ve gruplarda bir grup sosyolojisi bağlamında, güçlü bir hiyerarşik yapının oluşmasında ve bu inançtan dolayı bir gruba güçlü bir hareket kabiliyeti vermesinde yararlanan bir güç olmuştur. Zira bir kimse Mehdi olarak kabul edildiğinde, o kişide üstün özellikler olduğu düşünülmeğe; ona tabi olanlar da kendilerini üstün ve özel görmekte dirler. Tabi olanlar entelektüel kişiler olsa bile bu seçilmişlik algısından dolayı sorgulamadan parasını, zamanını ve kendisini hiç düşünmeden feda edebilecek kişilere dönüşmektedir. Bu teslimiyetin altındaki teolojik köken Mehdi inancıdır; çünkü kişiler, tarihte gelmiş ya da gelecek olduğuna işaret edilen en özel kişinin etrafında bulunduğu inanmaktadır. Tarihte Mehdi olduğuna inanılan kişilerin peşinden giden ve hayatını mahveden hatta yitiren sayısız insan bulunmaktadır. İslamiyet açısından kabul edilemeyecek inançların ortaya çıkması; siyasi rejimler açısından ise, ayaklanma, kargaşa, çatışma ve bölünmelerin yaşanması konunun sakıncalı boyutlarını oluşturmaktadır. Mehdiyet anlayışı ile kendisine bir taban yaratarak bölgeyi kan gölüne çeviren grupların oluşması ise işin en tehlikeli boyutudur. Mehdiilik anlayışı İslam dininde bir inanç esası olarak yer bulmamasına karşın filli olarak grup lideri Mehdiilik işlevi görmektedir. Aynı şey Evanjelist<sup>11</sup> gruplar için de geçerlidir. Mehdiğe soyunan kişi bizzat hakikatin kendisini temsil etmiş sayılmaktadır; çünkü o kişi bilginin mutlak kaynağı olan Allah ile görüşüyor kabul edilmektedir. Herhangi bir kutsal getirmese de, sözleri ve söylemleri bir peygamber gibi etkili olduğundan Mehdi otoriteyi temsil etmektedir. Dolayısıyla siyasetin merkezi figürüdür. Mehdiçilik/Mesihçilik anlayışları bir inanç olmanın ötesinde dinî, siyasi ve kültürel düzlemde tehlikeli yapıları üretmektedir. Bu inanca tâbi olanlar başka hiçbir otorite tanımamakta ve Mehdiilik siyasi bir makama dönüşmektedir<sup>12</sup>.

Binlerce yıldır tartışmalı bir şekilde var olan kavramların son günlerde aniden gündeme gelmesi ve konuşulmaya başlanmasındaki temel neden, ABD-İran krizi ve Netflix'te yayınlanan Mesih dizisi olarak gösterilmektedir. Mesih/Mehdi konusu, 31 Aralık 2019 akşamı İran'ın eski Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın çeşitli mecralarda yayınlanan "*Siyaset din ve akademimizin önderleri şu anki ve gelecek nesillere insan-cıl bir dünya sunmak için çaba sarf edenlere eşlik etmeli. Umuyorum ki 2020'de İsa Mesih'in öğretilerini hayatımızda uygulamayı öğreniriz. İnşallah. Bu yıl, İsa Mesih'in desteklediği İmam Mehdi gelip insanlara yardım edecek, adaletsizliği bitirecek ve dileklerimiz gerçekleşirecek.*"<sup>13</sup> sözleriyle ve 1 Ocak 2020'de popüler kültürün en çok dizi izleme mecrası olan Netflix'te Messiah dizisinin yayına girmesiyle tekrar tüm dünyada gündeme gelmiştir. Dizinin konusu din, politika ve inançla ilgili olmasından dolayı çok sayıda farklı görüşü de beraberinde getirmiştir. İdeolojilerin fikirler özellikle de bir toplumsal grup ya da hareketin paylaştığı toplumsal, siyasi ve dini düşüncelerle ilgili olduğunu ifade eden Van Dijk (2003: 15-16), ideolojiyi 'grup-içi' ve 'grup-dışı', yani 'biz ve öteki' arasındaki toplumsal kutuplaşma biçiminde geliştirmiş ve ideolojik söylemleri kategorilere ayırarak incelemiştir. Buradan hareketle metin, Van Dijk'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde bağlamsal yapı ve ideolojik söylem yapılarına dair temel kavramlar göz önünde bulundurularak 'Mehdi/Mesih inancı', 'din temsilcisi olarak din adamı', 'biz/onlar', 'resmi yapılar ve uluslararası ilişkiler' kategorileri oluşturularak analiz edilmiştir.

### a) Mehdi/Mesih inancı: Dini ve Siyasi Lider/Güç/Otorite/Hegemonya

Mucizevi bir kurtarıcının gelip, bozulan her şeyi düzeltmesini, mutluluk, barış ve adalet getirmesini beklemek bütün toplumların beklediği, insanlara güzel gö-

rünen, ancak hayatın gerçekleriyle çelişen, bununla birlikte pek çok dinde bir inanç halini almış bir umuttur (Durmuş, 2015, s. 97). Mehdi inancı, zamanımızın ve geçmişin büyük dinlerinde görüldüğü gibi ilkel dinlerde de görülmektedir. Bu inanç tarihin çeşitli devirlerinde dinî-siyasi hareketlerin enerji kaynağı olmuştur. Günümüzde de dünyanın çeşitli yerlerinde ve çeşitli dinlerinde etkisini göstermektedir (Sarıkcıoğlu, 1997, s. 9). Bazı araştırmacılar, “*Mehdi* figürünü, *Mesih*'in Arap diline ve İslam kültürüne transformasyonu olarak” değerlendirmektedir (Durmuş, 2015, s. 97). Mehdi fikrini Müslüman kültürüne ilk taşıyanların Şia ve Gulat fırkaları olduğu, [...] “Şia'nın Mehdi telakkisi gibi, Masum İmam inancının da İslam akidesi ile asla bağdaşmadığı ileri sürülmektedir; aynı zamanda Kur'an-ı Kerim' de yer almamaktadır” (Durmuş, 2015, s. 309-310). “Bazıları Kur'an'da Mesih veya Mehdi gelecek diye bir bilgi olmadığı halde, hadis rivayeti şeklinde eski tasavvurlarını İslam kültürüne katmışlardır” [...] (Sarıkcıoğlu, 1997, s. 116). Hristiyanlar ve Müslümanlar, İsa Mesih'in semaya gittiğine ve halen orada bulunduğu inanmaktadır. Hristiyanlar âhir zamanda onun tekrar yeryüzüne inerek bin senelik ilâhî imparatorluğunu Filistin'de kuracağına inanırlar. Müslümanlara göre ise, Şam'da Beyaz Minare'den yeryüzüne inecek, o anda camide sabah namazını kılmaya hazırlanan Mehdi ile karşılaşacak ve Mehdi'ye tâbi olacaktır (akt. Sarıkcıoğlu, 1997, s. 51).

Dizide Mesih'in “*Niye bana imam diyorsun?*” sorusuna Jibril'in “*Çünkü yücesin*” cevabıyla devam eden diyalogda; Mesih'in “*Senin kadar. Allah'tan başka ilah yoktur*” sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Kur'an'da temellendirilemeyen Mehdiyet anlayışı, Şiilikte beklenen on ikinci imam iken, Sünni gruplarda kendi liderini mehdi olarak görme eğilimi şeklinde tezahür etmekte; yani Mehdiyet, Şiilikte ve Sünnilikte farklı temellendirilmektedir. Bu farklılık, dizide geçen “*İki bin Suriye Filistinlisini çöle götürdü. Sünnilerin başında Bir Şii'nin ne işi var?*”, “*Ali'nin gömüldüğü yer bugün Şiiler için hala kutsal. Irak halkının Saddam'a karşı neler hissettiğini dikkate alın. Onun Sünni olduğunu unutmayın. Şii halkının başında bir Sünni*” ifadelerinde de açıkça görülmektedir.

Bir taraftan mucizelere tanıklık edenlerle desteklenen Mesih karakteri diğer yandan olay örgüsü ilerledikçe Mesih'in İranlı ölümlü bir mülteci olarak gerçek adının Payam olduğu CIA ajanı Eva tarafından aktarılarak bu durum çürütülmektedir. Peygamberlikle sahtekârlık arasında gidip gelen kişileştirmesinde gerçek adı olduğu öğrenilen ‘Payam’ ismi, ‘mesaj’ anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, Mesih'in Yahudilik ile bağının kurulduğu sahnede, Şin Bet ve Mossad ajanı Aviram'ın yaptığı sorguda, “*Sen kimsin?*” sorusuna, Mesih “*Kelam*” olarak yanıt vermekte ve ilerleyen sahnelerde basına “*Ben mesajım*” demektedir. Yine basın mensuplarının “*Niye sana Al-Masih diyorlar?*” sorusuna “*çünkü beni öyle çağırılmayı seçtiler*” diye yanıt veren Mesih, bu isimle çağırılmayı kendisinin seçmediği, ona inanan insanların kendisine böyle hitap etmeyi seçtiğini ifade etmektedir. Bu noktada Mesih'in ağabeyinin “*Ama en iyi sihirbazlar sizi gösterinin parçası yapar, işe dâhil eder*” ifadesinden anlaşılacağı gibi Mesih karakterinin aslında ‘yansızlık’ adı altında ideolojik mesajlar iletebilme ve insanları bu illüzyona dâhil ederek kitleler oluşturma amacı taşıdığı görülmektedir. Aviram'ın sorgusu sırasında, “*İbraniceyi babamdan öğrendim*” ifadesindeki teslis/trinity göndermesiyle, “*Buralı mısınız?*” sorusuna “*Aslen*” ve “*Yahudi misiniz?*” sorusuna yine “*Aslen*” şeklindeki cevaplarından aslında Yahudi bir kurtarıcı olarak temsil edildiği de anlaşılmaktadır.

Dizinin merkezindeki Mesih karakterinin gerçek ile sahtekârlık arasında gidip gelen kişileştirmesinde, CIA ajanı Eva, Mossad ajanı Aviram, CNN muhabiri Miriam gibi karşıt ikincil kişiler ve onu destekleyen Jibril, Teksaslı papaz Felix, onun hasta kızı Rebecca gibi ikincil kişiler büyük rol oynamaktadır. Mesih karakterinin Müslüman olarak kişileştirildiği sahnelerde, bu şüphe Şeyh ve müritleri arasında geçen diyalogda da görülmektedir:

Şeyh: “*Muhammed'in sözlerini çarpıtıyor. Bu adam kâfir, peygamber değil...*”,

Müritler: “*Ama sarı bir cübbeyle görüldü, kutsal metinlerin dediği gibi sarı bir cübbeyle yürüdü...*”,

Şeyh: “*Herkes sarı cübbe giyebilir*”,

Müritler: “*O, DAES'i defetti*”, “*O İsa'nın dönmüş hali, Al-Masih*”,

Şeyh: “*Peki niye geri dönmedi?*”.

Dizide Mesih, kitleleri peşinden sürükleme ve mobilize etmede ne kadar etkili olduğu bilinciyle bu inancı kendi ideolojik davası için kullanmaktadır. Dizide, CIA ajanı Eva karakteri tarafından Amerika'nın politik kaygıları olarak ifade edilen "İSİS<sup>14</sup> bu türden kıyamet propagandasını hep kullandı. Çok etkiliydi. Bu adam işi daha ileri götürdü. "Bir tarikatsa onları ölüme götürebilir ya da bir ordu kuruyor olabilir... 2000'den fazla müridi var. Ya o da bir El-Bağdadi olup çıkarsa?", "...yeni bir Mesih'ten daha iyi kaos aracı olabilir mi?" sözleri de siyasi rejimler açısından bu anlayışın tehlikeli boyutunu açıkça göstermektedir. Kişilerin ve kitlelerin o kişinin peşinden sürüklenip ona tabi olma ve kendilerini özel hissetme algısıyla her şeyini düşünmeden feda etme durumu, dizide geçen "Seçildiklerine inanıyorlar. Yedi kat yabancı biri için kendilerini parçalıyorlar. O geldiğinden beri hiçbir şey iyi olmadı", "bu adam hakkında hiç kimse bir şey bilmiyor, ama hayatlarını tehlikeye atıp çöllerini aşılıyorlar, neden?", "Biliyorum ki konumun eşsiz", "senin Tanrı olman gerekmiyor mu?", "o benim için geldi baba, senin için değil" ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Bu teslimiyetin kökeninde teolojik açıdan Mehdilik/Mesihlik inancının olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra insanların modern hayatın içerisinde karşı karşıya kaldıkları çaresizlikler de olağanüstü bir kurtarıcı fikrini ve hayalini diri tutmaktadır. Ancak bu hayal, dizide kemoterapi gören kızını alarak Mesih'in peşine düşen ve çocuğun ölümüyle sonuçlanan durumda olduğu gibi bireysel olarak da insanları yanlış yerlere sürüklemektedir.

En temel hegemonik strateji 'ortak duyunun' inşası (Fiske, 1996, s. 225) ise, dinin gücü politik örgütlenmede ve halkı yönetmede etkin bir potansiyel sunmaktadır. Dizide buna işaret eden sahnelerde, dinin gücünü ilk defa fark eden kişinin Roma İmparatoru Konstantin olduğu, halkı Hristiyanlaşmış imparatorluğunda pagan inancını sürdürmenin imkânsızlığını gördüğü, bu yüzden Hz. İsa'yı Romalılaştırdığı geçen diyaloglarda ima edilmektedir. Eva'nın "Hem İsa neydi ki? Sadece Roma İmparatorluğu'yla derdi olan popülist bir politikacı" ifadesine Aviram'ın "Gerçek bir Yahudi gibi konuştun" cevabı Yahudiler için en sahte Mesih'in bizzat Hz. İsa'nın kendisi olarak görüldüğü bilgisini de doğrulamaktadır. Roma'nın küresel düzeyde en büyük temsilcisinin Batı'da ABD olduğu düşünüldüğünde, ABD için, özellikle de Evanjelist gruplar için Mesih meselesi hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle emperyalist ve siyasi amaçlar doğrultusunda kullanılabilir bir figür olarak önem kazanmaktadır.

## b) Din Adamı: Dinin Temsilcisi Olanlar

Dizide Müslüman din adamı, iki şeyh üzerinden temsil edilmektedir. Birisi (dizide özel ismi geçmeden yalnızca Şeyh olarak hitap ediliyor) Jibril'e barış ve birlik mesajı okutmaya çalışırken, diğeri (Şeyh Zaid) Jibril'in arkadaşı Samer'i canlı bomba olarak kullanmaktadır. Şeyh Zaid'in Samer'i canlı bomba olarak hazırlarken "Ey iman edenler! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda seferber olun,' denilince yerinize çakılıp kaldınız; yoksa ahiretten vazgeçip de dünya hayatıyla yetinmeye razı mı oldunuz? Hâlbuki dünya hayatının sağladığı fayda ahiretinkine göre pek azdır" (Tevbe, 9/38) sözlerini tekrar ettirdiği görülmektedir. Bu ayetin yer aldığı Tevbe suresi, besmelesiz başlayan tek suredir ve savaş durumu içinde iken gelmiştir; ancak burada tamamen farklı şekilde ve ideolojik çıkarlar uğruna kullanılırken gösterilmektedir. Bu noktada derinlikli bir sembolizm bulunmamaktadır. Terör ve İslam arasındaki ilişkinin bir inşası olarak ifade edilebilir.

Dizide, Hristiyan din adamı Teksas'taki Dilley kasabasının Baptist Kilisesi Rahibi Felix ile temsil edilmektedir. Felix, kiliseye üç beş kişiden fazla kimsenin gelmemesi, kilisenin borç batağına sürüklenerek iflasın eşiğine gelmesi sonucu inancını kaybeden ancak kasabada meydana gelen hortumda sadece kilisenin ayakta kalması ve kızını bu kasırgadan kurtaran Mesih'le karşılaşmasıyla kendini seçilmiş hissedenden bir din adamını canlandırmaktadır. Bu seçilmişlik algısı ve bunu taahhüt etme çabası "Eğer sen oysan burada ne işin var?", "...beni durdurmaya mı geldin?" ifadelerinden okunmaktadır. Hristiyanlık teolojisinde, 'Tanrı'nın oğlu' olarak görü-

len Mesih'in son günde dünyayı yargılamak ve kendisine ait olanları yanına almak için tüm görkemiyle bulutlar içerisinde tekrar geleceğine ve bu sefer tanrısal yetkilerde bulunacağına inanılmaktadır. Buradan hareketle, Rahip ve Mesih arasında oluşturulan diyalog, Mesih'in ABD'deki Mesihliğini garantilemektedir.

Mesih: "Tanrı nereye götürürse oradayım".

Rahip: "... O bulutlarla gelecek".

Mesih: "Ve her göz onu görecek, onun bedenini deşmiş olanlar bile...".

Rahip: "Onun için dövünecek yeryüzünün halkları".

Mesih: "Böyle olacak".

Rahip: "Böyle olacak. Amen".

Mesih: "Alfa da Omega da benim demiş var olan ve var olmuş olan Rab".

Rahip: "Ve gelecek olan".

Teksas'ta sadece kilisenin ayakta kaldığı ve kendisinin Mesih tarafından kurtarıldığı haberi Rebecca tarafından sosyal medyada yayılınca her kesimden birçok kişinin kasabaya akin etmesi de bu garantinin sağlanmasında büyük rol oynamaktadır. Mesih'in Teksas'ı seçme nedeni, Eva'nın "... Teksas'ı seçmesi tesadüf değil; insanların fakir, herkesin silahlı, İncil'in değerli olduğu yere gidersen" sözlerinden anlaşılmaktadır. Sosyo-ekonomik koşulların düşük olduğu yerlerde, bu tip inançlarla kitleleri harekete geçirmenin daha kolay olduğuna işaret edilmektedir. Dizide konvoyun Dilley kasabasından Washington'a giderken geçtiği aynı bölgede yer alan Waco şehrine dikkat çekilmesi bunu desteklemektedir. Teksas bölgesine, Mesih'in gelişi ilk kez yaşanmamıştır. 1950'li yıllarda Teksas'ın Waco şehrinde bir tepeye kilise kuran ve Mesih inancı üzerinden mürit toplamaya başlayan tarikatın 28 Şubat 1993'te alınan kararla Federal Araştırma Bürosu'nun 51 gün süren kuşatması ve 19 Nisan'da çiftliğin yanarak tahrip edilmesiyle sona eren olay tarihe Waco Katliamı veya Waco Kuşatması olarak geçmiştir. Ancak insanların bunu bilmelerine rağmen yine de Mesih'in peşine düşmekten vazgeçmediği dizide gösterilmektedir. Zira umutsuzluk bir kurtarıcı inancını da beraberinde getirmektedir.

Dizinin son bölümünde, medyada Mesih'in gerçek kimliğinin haberlerde açıklanmasıyla takipçilerinin yaşadığı hayal kırıklığı gösterilirken, en büyük hayal kırıklığını yaşayanlardan biri olan Rahibin iflasın eşliğinde olan kilisesini yaktığı görülmektedir. Tıpkı Felix'in kilisesi gibi, bugün ABD'de yasal nedenlerle geriye dönük mahkemeleri süren kiliseler büyük tazminatlar ödemek zorunda olduklarından iflaslarını açıklamanın eşliğine gelmiş durumdadır<sup>15</sup>. Teksas'taki Baptist Kilisesi'nin, kilisenin Papazı tarafından maddi çıkarlar ve inanç sorunu nedeniyle yakılması, Ramallah'taki Ulu Cami'nin canlı bomba eylemi sonucunda Müslüman eliyle yıkılması, dinin ve inancın gücünün maddi ve ideolojik çıkarlar için kullanıldığı mesajını taşımaktadır. Ancak, dizide Müslüman ve Hıristiyan din adamlarına ve bu dinlerin ibadet mekânlarına ilişkin temsiller yer alırken, Yahudiliğe dair bir din adamı ya da ibadet mekânı temsili bulunmamaktadır.

### c) Biz/Onlar: Batı-Doğu/Müslüman-Hıristiyan-Yahudi/ Kapitalist-Komünist

Dizide, özellikle işaret edilen Huntington'un *Medeniyetler Çatışması*<sup>16</sup> isimli kitabıyla günümüzdeki dünya politikasının ne olduğu konusu, Eva'nın "Onun haklı çıktığını unutmama. Huntington, Soğuk Savaş'tan sonra çatışmaların temel ekseninin kültür ve din olacağını söylemişti. Şu an dünya politikasında olan bu" ifadelerinde somutlaşmaktadır. Eva'nın başka bir sahnede, "Ne zaman terörizmin bir türünü bastırsak yerini başkası alıyor. El-Kaide, DAESH. Değişiyor. Şu an karşımızdaki devlet destekli bir sosyal kargaşa. Bu Yeni Dünya. Olay Tek Bir Adam Değil. Bu Bir Fikir Savaşı" ifadeleriyle de bu durum desteklenmektedir. Medeniyetler Çatışması literatürü Doğu-Batı, Hıristiyan-Müslüman ve Haç-Hilal çatışması gibi çeşitli adlandırmalarla ortaya konulmaktadır. Bu çatışma, modernleşme teorisinin önemli temsilcilerinden biri olan Daniel Lerner'in (1958) yaklaşımında vurguladığı gibi, birinin (Batı kültürünün) yararına, diğerinin (Doğu ya da Müslüman kültürünün) ortadan kalkacağını öngördüğü, tarihsel süreçte emperyalizm, kültürel emperyalizm ve sömürgecilik gibi fenomenlerle, bugün ise şiddet (politik ve

yapısal), askeri müdahalecilik, ekonomi, göç, mülteci sorunu, çok kültürlülük ve kültürel uyumsuzluk gibi fenomenlerle ilişkilendirilmektedir.

Dizide Mesih'le aralarındaki bağlantının tespit edildiği Oscar Wallace ismi bir dönem Payyam Golshiri'nin (Mesih'in) danışmanlığını yapmıştır. Wallace onun bitirme tezini 'Kültürel Terörist' isimli bir kitap olarak kendi adıyla yayınlamıştır. Kitapında, Mesih'in kullandığı sözleri kullanması dikkatleri üzerine çekmiştir ki aslında bu sözler zaten Mesih'in kendi sözleridir: *"Herkes tapar, tek seçim neye taptığımızdır. Kimileri güce, kimileri paraya, kimileri zekâya"*. Kitap, yaşadığımız toplumu ve kapitalizmi sorgulamaktadır. Toplum ise, açgözlülük, para ve güç dünyasıyla yönetilmektedir. Kitapta, bununla mücadelenin tek yolunun sağlıklı bir kargaşa yaratmak olduğu; bunun da sorgulama ihtiyacını tetiklediği yazmaktadır. Karışıklık, korku yaratma, anlam arayışı peşinde her şeyin sorgulanmasını sağlamaktadır. Wallace, borsayı hackleyen, kapitalizm düşmanı biri olarak radikaller ve aşırı uçtakiler için bir mıknağa dönüşmüştür. Rusya'da Moskova dışında yaşayan Wallace'in ABD tarafından terörist ilan edilmesi Komünizmin ABD için hâlâ bir tehdit olarak görüldüğünü göstermektedir. Dizide ilerleyen sahnelerde ise, aslında bir davası ve ideolojisi olan kişinin Payyam Golshiri (Mesih) olduğu ve Wallace'in onun müridi olduğu anlaşılmaktadır. Soğuk savaş döneminde, komünizmin kızıl korku olarak konumlandırılmasıyla Batı'nın ötekisi Sovyet Rusya iken, sonrasında bu tehlikenin azalması ve Batı'da Müslümanların giderek görünürlük kazanmasıyla birlikte Müslümanlar İslamofobiye muhatap olan ötekilere dönüştürülmüştür.

Edward Said'e göre (2008), İslam bir dindir; ancak Hristiyanlıkla yani bir dinle karşı karşıya getirilebilir. Bunun yerine, İslam ile Batı karşı karşıya getirilmektedir. Doğu en temelinde inşa edilen bir fenomen olarak Batı'nın ötekisidir. Doğu fenomeninin Müslüman dünyasının, kimliği ve kültürünü oluşturduğu ve Batı'nın ötekisi olduğu dizide de ima edilmektedir. ABD başkan yardımcısının dizideki *"Başkan göçmen politikası için 2 yıl savaştı, adı bir Arap yüzünden sorgulansın diye mi?"*, CNN haber bülteninde konukların *"Belki de bir terörist ya da dini fanatik"*, *"Niye sadece iki seçenek var? Müslüman diye mi? Bir Müslüman sadece terörist ya da radikal dinci mi olabilir? Neden ideolog ya da eski moda bir şarlatan olamıyor? Bence kökene odaklanmakla önemli bir şeyi göz ardı ediyoruz"* ifadeleri bu ötekileştirmenin göstergelerindedir. Bunun yanı sıra, Eva'nın saygın bir CIA ajanı olan arkadaşının Türkiye'de 'geçen sene' gerçekleştiği belirtilen bir bomba saldırısında öldüğü bilgisi dizi boyunca iki kez yinelenip vurgulanmakta ve Türkiye'nin de ötekilerden olduğuna işaret edilmektedir. Batı merkezli bir dünya görüşü ortaya koyan Huntington'un söylemlerinde İslam dünyasının Batı için potansiyel bir tehdit olarak değerlendirildiği ve Türkiye gibi ülkelerin Batı'nın bir parçasını oluşturmadığı belirtilmektedir (Kumru, 2018, s. 603-610). Huntington'un tezindeki 'çatışma' kavramının, Batı ve İslam arasına sıkıştırılıp kaldığı görülmektedir.

Diğer yandan CNN Live kanalındaki haberlerde *"Filistinli mültecilerin yurtlarına dönmesine yetkililer izin vermedi. Yetkililerce geçiş izni verilmemesi dünya çapında Müslüman toplumlardan ve liderlerden tepki gördü. Yurdundan edilmiş Filistinliler Batı Şeria'ya geçişin vatandaşlık hakkı olduğu görüşünde"* ifadeleriyle İsrail ve Filistin arasındaki çatışma, mülteci sorunu konusu eleştirel bir söylemle sunulmaktadır. Ortadoğu'daki karışıklığın nedeni, Müslüman toplumlar arasındaki mezhep kavgaları olarak gösterilmektedir. Ortadoğu, çoğunluğu Müslüman toplumlardan oluşan bir coğrafyadır ve İsrail bir Yahudi toplum olarak orada bulunmaktadır. *"Müvekkilim savaşın mahvettiği Suriye'den İsrail'e sığınmayı uman binlerce mülteciyle kaçtı. Ama İsrail Devleti düşmanca ve agresif bir tavır sergileyip müvekkilimi sebepsiz yere tutukladı. Müvekkilim mülteci olarak burada. Mahkeme İsrail'e iadesine karar verirse İslam inancı yüzünden zulüm göreceğinden korkuyor"* ifadesi bir zamanlar Batı'nın ötekisi olan Yahudilerin, şimdi Batı'nın yanlısı durumunda olduğu, Batı'nın ve Yahudilerin ötekisi olarak Müslümanların konumlandırıldığını göstermektedir.

Dar anlamda bir coğrafyaya, daha geniş anlamda ise, belli bir değerler sistemine işaret eden Batı, bir din olan İslam'ın karşısında konumlandırılmaktadır. Batı ile kastedilen fenomen ise, seküler olmakla beraber Hristiyan-Yahudi geleneğine dayanan ve liberal değerlerle birbirine bağlı olan bir kimliktir (Çeçen, 2019, s. 1-7). Ancak, bu kimlik görüldüğü kadar seküler değildir. Dizide zaten ABD Başkanı, Federal mahkemenin yargıçı inancılı ve muhafazakâr kişiler olarak gösterilmektedir. "Mesih'in gelişiyile ilişkili olan Armageddon Savaşı'nın en büyük takipçisi ise, Evanjelistlerdir; bunlar aynı zamanda, ABD'nin Ortadoğu politikasının belirlenmesinde bileşkede etkindirler".<sup>17</sup> Hatta bu gruplar Mesih beklentisi ve anlayışıyla dizide özellikle yer verilen ve üç Semavi din için de büyük önem arz eden Mescid-i Aksa başta olmak üzere dünyayı yeniden ve buna uygun dizayn etme arzusuyla hareket etmektedirler. ABD'nin devlet yönetiminde etkin olan bazı kitlelerin bir kısmı Siyonist, bir kısmı Evanjelisttir. Bu kimliği temsil eden ABD-İsrail ilişkisi, "Amerika, İsrail'i korumaya mecbur...", "... bu işin büyümesini göze alamayız, yani birlikteyiz", "... sıkışınca bize geliyorsunuz, İsrail kaybederse, biz de kaybederiz. Bu bölge patlarsa hepimize dokunur" ifadelerinde somutlaşmaktadır.

Dizide, ABD Başkanı ile Mesih'in görüşmesindeki "Artık tarih yok. Tarih sona eriyor. Dünya yeniden başlamak üzere" şeklindeki ifadeler bu yeni dünya düzeninden bahsetmektedir. "... Dengeler değişti artık. Bir Devir Sona Erdi!", "... O günler geride kaldı. Bir Devir Sona Erdi!" ifadeleri inşa edilmeye çalışılan yeni dünya düzeninin habercisi niteliğindedir. Bu söylemini Mesih dizinin farklı sahnelerinde ve farklı diyaloglarda birçok kez vurgulamaktadır. Başkan'ın "Tanrı'nın istediği nedir?" sorusuna Mesih'in "Tufan" diye verdiği cevap bu yeni düzenin ve Mesih'in gelişiyile başlayacağı düşünülen bin yıllık 'Tanrısal Krallık' fikrinin ifadeleridir. Bu krallık, "... Bin yıllık barış getirmek için ne kadar ileri gidersin?" ifadesinden anlaşılacağı gibi, ABD Başkan'ına teklif edilmektedir. Yeni Dünya düzeninin krallığı ABD olarak düşünülmekte; yani Pax Romana'dan sonra Pax Americana'dan söz edilmektedir. Pax Americana, zaten köken olarak Pax Romana'dan gelmekte olup, Amerikan gücünü, hegemonyasını ve ideolojisini dünya üzerinde etkin kılmayı hedeflemektedir.

#### **d) Resmi yapılar ve uluslararası ilişkiler: İstihbarat Örgütleri, Devletler ve Sivil Toplum Örgütleri**

CIA, Mossad, Şin Bet gibi istihbarat servislerinin dizi içinde öne çıkması, Ortadoğu'daki dini görünümü siyasi hareketlerin arka planındaki ABD-İsrail yakın ilişkisine işaret eder niteliktedir. CIA yetkililerinin, İsrail istihbarat servisiyle yaptığı telefon görüşmelerinde, "komşularınızı sizden nefret ettirdiniz ve onu kaybettiniz. Bu işin büyümesini göze alamayız. Yani birlikteyiz", "siz kaybederseniz biz de kaybederiz", "sıkışınca bize geliyorsunuz", "Şin Bet'den kimse yok mu orada, onunla irtibat kur" gibi ifadeler, uluslararası ilişkiler bağlamında bu yakınlığı açıkça göstermektedir. Dizide, ABD gizli servisi CIA ise, bir doktrin olarak gösterilmektedir. CIA başvurusu üzerine mülakata alınan felsefe mezunu bir aday "Gerçeğin pek çok versiyonu var. Gerçek, oldukça gridir" demesi üzerine görüşmeci yetkisiyle Eva, "CIA kutsal bir düzen gibidir. Bir yaşam öğretisidir" diyerek ona referans olmaktan vazgeçmektedir. Kişilik özellikleri CIA doktrinine uygun olmayanların CIA'in bünyesinde yer alamayacağı ve bu durumun bir istihbarat teşkilatının en haklı şartı olduğu gösterilmektedir: "İnsanların yaşamı verdiğimiz kararlara, attığımız adımlara bağlı. Cephede düşmanın kim olduğunu bilmen gerekir. Gerçek gri görünebilir, ama hiç öyle değil" ifadeleriyle, CIA'in dünya üzerindeki etkisi, insanların hayatlarını belirlemedeki rolü ve ABD hegemonyası bir kez daha vurgulanmaktadır. Amerikan halkı da son bölümde "aptal bir kız öğrenci" gibi tanımlanmaktadır. Umut-suz insanların sadece Doğu'da yaşamadığı, her ne kadar modern ve özgürlükler ülkesi gibi görünse de benzer şekilde Amerika'da da yaşadıkları Teksas'ta umut peşine düşen binlerce insanın gösterildiği sahnelerde somutlaştırılmaktadır.

Amerika'daki federal mahkemede yargılanan Mesih için Rahibin Sivil Özgürlükler Birliği'nden avukat tutması ve Mesih'in mahkeme sonunda sığınma hakkı kazanması, sivil toplum örgütlerinin ABD'deki gücünü ve işlevini göstermektedir. Çünkü "hegemonyanın kaynağını oluşturan hâkim devletin sivil toplumu uluslararasılaşarak



iktidarını kurumsallaştırdığında, [...] davranış çerçeveleri üzerinde etki sahibi olmaktadır” (Okur, 2015, s. 146). Avukatın, davanın muhafazakâr yargıcı için “*Ama siyasal ya da sosyal eğilimi ne olursa olsun bu vakayı kendi içinde değerlendirmeye mecbur*” sözlerinde bu etki açıkça görülmektedir. Ancak İsrail sınırında açlık ve hastalıktan ölen mülteciler için aynı etki söz konusu bile değildir; aksine ABD, İsrail ile işbirliği içinde davranmaktadır. Sinclair’ın ifadesiyle (1996, s. 3), devletleri birbirlerinden farklı kılan esas unsur, sivil toplumlarıyla kurduğu ilişkinin niteliğidir. Dünya düzeninin farklı devlet-sivil toplum komplekslerine etkileri de içerdeki ilişki biçiminin önemli belirleyicilerindedir. Dizide, Başkan’ın haberi olmadan Başkan yardımcısının İsrail’le yaptığı anlaşma, medyaya haber sızdırması ABD’nin iç meselelerindeki sorunlu oluşumları gündeme getirmektedir.

## Sonuç

Din, kültür, ideoloji, politika, hegemonya ve medya açısından analizini yaptığımız kurgusal metin Messiah dizisi, farklı okumalara açık zor bir metin özelliği taşımaktadır. Çift kodlu anlatı yapısıyla (alt metin- üst metin) tematik açıdan duygu, düşünce ve olayları çağrışım yoluyla işlemektedir. Parodi ve ironi teknikleri yoluyla eski metinler yeni bir bağlamda uzamı ve zamanı değiştirilerek kullanılmaktadır. Önceki metinlerin değer olarak kabul ettiği kavramların yerine yenileri koyularak ve alegorik figürler kullanılarak çok sesli bir yapı kurulmaktadır.

Dizi İslam, Hıristiyan ve Yahudi kültürlerinin inançları içinde yer alan Mehdi/Mesih anlayışını günümüz kronikleşmiş sorunları üzerinden, bazı tarihsel gerçeklikleri de eklemeyerek, metaforik bir bağ kurarak ve yeniden yapılandırarak imkânsız bir alanda bir araya getirip aktarmaktadır. Dizide Mehdi/Mesih anlayışı din olarak genellenmekte; mucizeler de yine toplumun din-kültür algısında yer alan ve peygamberlere atfedilen bir özellik olarak ironik tarzda işlenmekte, ‘işte yüzyıllardır inandığınız ümit bağladığınız din ve mucizelerin hepsi birer illüzyondan ibaret, hiçbiri insanların içerisinde bulunduğu sürgün, açlık, hastalık ve savaşlara çözüm bulamamakta, insanlar karşı karşıya kaldıkları gerçekliklerle acı çekerek yüzleşmekte’ göndergesini içinde barındırmaktadır. “*Kutsal kitaplarınıza dönmek sizi kurtarmayacak*”, “*Bir devir sona erdi!*” sözleri, inşa edilecek yeni din anlayışı ve ideolojisine zemin hazırlayan hegemonik bir yaklaşımın sözleri olarak anlam kazanmaktadır.

Mucizevi bir kurtarıcının bozulan her şeyi düzeltereği beklentisi ve Mehdi/Mesih inancının tarihsel süreçte güçlü hiyerarşik yapıların oluşmasında önemli bir rol oynadığı bilinmekte; medyanın söyleminin de bunu güçlendirdiği görülmektedir. Müslümanların hem fail hem de mağdur olduğu DAESH ve iki Müslüman din adamının temsili üzerinden gösterilirken, ideolojik farklılıkların sebebi olan emperyalizmin bu bölgedeki etkisi göz ardı edilmektedir. Rahibi kilisesini yaktıracak kadar çaresiz bırakan kapitalist sistemin eleştirisi yapılırken, diğer taraftan komünizmin ABD için hala bir tehdit olduğu gerçeği de göz ardı edilmemektedir. Medeniyetler çatışması tezi desteklenmekte, Ortadoğu terörün ve mezhep kavgalarının coğrafyası olarak gösterilmektedir. CIA ve Mossad gibi örgütler bilinen bütün din ve inanç sistemlerinin ötesinde kutsal bir düzen ve doktrin olarak temsil edilmektedir.

Günümüzde sinema ve diziler algıların değiştirilmesinde, gerçeğin manipüle edilmesinde önemli işlevler üstlenmektedir. Dev bütçeli küresel yapımlarda, Müslüman karakterlerin İslam’la özdeşleştirilmesi, yine güçlü bir şekilde İslam’la terör ve şiddetin bağlantılı gösterilmesi yoluyla kamuoyu manipüle edilmektedir. Özellikle Hollywood sineması sadece sanat ya da film üreten bir endüstriden ziyade, ABD için stratejik bir misyon üstlenerek, emperyalizmin ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarının diğer ayağını oluşturmaktadır. Zihinleri yeniden inşa etmedeki üstünlüğü ile Batı egemenliğinin temel kaynağı olarak varlığını devam ettirmektedir. Batı’nın diyalog yoluyla kendini empoze etme özelliği en çok film, dizi, program, haber gibi medya içerikleriyle gerçekleşmektedir. Hollywood’a doğru ilerliyormuş gibi görünen Netflix kendini bir stüdyoya dönüştürürken, kendi içeriğini finanse etmekte ve

üretmekte, televizyon programcılığının ötesine geçmektedir. Amerikan yapımı Mesih dizisi, bir yandan insanların inanç sistemlerini sorgularken, diğer yandan yeni inanç sistemleri inşa etmekte; böylece dinsel söylem bizzat medya söyleminin etkili bir aracı haline gelmektedir.

Dizi, medya-din ve söylem ilişkisi bağlamında bir yabancılaşmaya<sup>18</sup> yol açmaktadır. Bu yabancılaşma durumunda dinsel söylem, medyanın etkili bir aracı haline gelmektedir. İnsanlar günlük yaşam pratiklerinde felsefe, siyaset, kültür, din, ideoloji ve toplumsal alana dair pek çok konuyu medyadan öğrenmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, insanların özellikle de izledikleri dizilerden etkilendikleri düşünüldüğünde, Messiah gibi diziler, Mesih/Mehdi ve kıyamet beklentisini güçlendirmeye ve bu inançları kullanan tehlikeli grupları artırmaya veya harekete geçirmeye neden olabilmektedir.

Özellikle sosyo-ekonomik durumun düşük olduğu toplumlarda medyanın zihinleri kolaylıkla inşa etmesi açısından, manevi hayat için çok önemli olan din olgusunun, maddi çıkarılara yönelik ideolojik kullanımının tehlikeli sonuçlar doğurduğu düşünülmektedir. Dizi, kültüre ihtiyaç duyduğu yapıyı sağlayan din olgusunu, inanç sistemlerini ve düzen meselesini tartışmaya açmaktadır. Ancak, din ile ilişkisi bağlamında kültür formunun 'popüler' tarafı, küresel üretime işaret etmektedir. Bu noktada, medyanın söylemi ile dini söylem ilişkisi, bir kültürel yozlaşma ve yabancılaşma tehlikesinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yabancılaşma durumunda niyetin ve değerlerin yozlaşması söz konusu olduğundan kurtuluş söylemi, misyon ve tebliğ hareketi de süreç içerisinde medyanın söylemi ve eğilimlerine uyarak kendi özüne yabancılaşmaktadır. Bu durum, günlük yaşam pratiklerini de içine alarak yaşamın tüm alanlarına doğru genişleyen kapsamlı bir ticaret faaliyetine dönüşmektedir.

## Son Notlar

<sup>1</sup> <https://odatv4.com/netflixten-o-dizinin-kaldirilmasini-istediler-01012008.html> (Erişim tarihi: 28.04.2020).

<sup>2</sup> <https://www.trhaberler.com/brezilyadan-netflixin-tartismali-dizisi-mesih-icin-tepki-haber-535150> (Erişim tarihi: 28.04.2020).

<sup>3</sup> Kur'an-ı Kerim Tevbe Süresi 51. Ayet (y. n.).

<sup>4</sup> Kur'an-ı Kerim Bakara Süresi 90. Ayet (y. n.).

<sup>5</sup> Kur'an-ı Kerim Tevbe Süresi 51. Ayet (y. n.).

<sup>6</sup> Kur'an-ı Kerim Ahzâb Suresi 9. ayet (y.n.): "Ey iman edenler! Allah'ın size şu lütfunu hatırlayın: Üzerinize düşman ordusu gelmişti de onların üzerine şiddetli bir fırtına ve göremediğiniz bir ordu göndermiştik". Birçok hüküm ve hikmet öğretimine vesile olmak üzere buradan 27. Ayete kadar anlatılan olay Hendek adıyla da anılan Ahzâb Savaşını anlatmaktadır. (<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3542/9-11-ayet-tefsiri>) (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

<sup>7</sup> Dizide, medyanın Müslüman mültecileri nitelerken kullandığı bir metafor olan Fareli Köyün Kavalcısı (Almanca: *Rattenfänger von Hameln*), Ortaçağ'da Aşağı- Saksonya Almanya'nın Hamelin (Hameln) kasabasında pek çok çocuğun evden ayrılarak, daha sonra ölümü ile ilgili bir efsane konusudur. Tam anlatımında, 16. yüzyılda kasabada artan farelerden kurtulmak isteyen kasaba halkı, farelerin kasabadan temizlenmesi amacıyla bir kavalcıyla anlaşır. Vatandaşlar alınan bu hizmet için para vermeyi kabul etmediklerinde ise kavalcı rengârenk giysiler içerisinde kasabanın çocuklarını sihirli kavalıyla alıp kasabadan uzaklaştırır. Hikâyenin bu sürümü daha sonraki yıllar içerisinde bir masal gibi yayılmıştır. Hikâye bu haliyle Johann Wolfgang von Goethe, Grimm Kardeşler ve Robert Browning'in eserlerinde yer almıştır.

<sup>8</sup> Baptistler veya Vaftizciler, yalnızca inanan müminleri vaftiz eden ve bunu da suya daldırma inancı ile belirleyen önemli bir Protestanlık mezhebidir. Baptist kiliseleri genellikle ruh yetkinliği ve cemaat temelli kilise inancını benimsemişlerdir. Baptistler genellikle iki kural tanır: vaftiz ve cemaat. Diğer Hristiyan mezheplerine göre inancı biçimleri, ibadet biçimleri, diğer Hristiyanlara karşı tutumları ve dünya görüşleri açısından oldukça farklıdır (Cross ve Livingstone, 1997, s. 154-155).

<sup>9</sup> Televangelizm, medyanın, özellikle radyo ve televizyonun Hristiyanlığı geniş kitlelere iletmek için kullanılması anlamına gelmektedir.

<sup>10</sup> Musevilik dini bir kimliği, Yahudilik ise ırksal bir kimliği ifade etmektedir. Dizi boyunca Yahudilik kelimesi kullanıldığı için çalışmada bu iki kelime arasında herhangi bir ayırım yapılmadan bütünlük sağlamak amacıyla aynı şekilde kullanılmıştır.

<sup>11</sup> Evangelizm, kelime olarak 'İncil'i öğretmek, yaymak' anlamına gelmektedir. Evangelizm, 16. yüzyılda, Protestanlık mezhebi ile birlikte ortaya çıkan dini bir doktrindir. 'Evanjelizm' adıyla da bilinir. İnsanlığın tek kurtuluşunun Hristiyanlık olduğuna inanan kişilerin başlattığı dogmatik bir akımdır. 19. yüzyıla kadar

'Hristiyanlığa Davet' anlamında kullanılan bu kavram, günümüzde çok daha farklı inançları ve ideolojileri bünyesinde barındırmaktadır. Evanjelizm, ABD'de Hristiyanlar arasında en yaygın mezheplerden birisidir; aynı zamanda Hristiyanların siyonistleri olarak da görülmektedir.

<sup>12</sup><https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/nasil/kiyametten-onceki-savas-armagedon-ve-mesih-dizisinin-gizli-mesajlari-nasil-da-konusuldu>

Yayın Tarihi: 19.01.2020, Yayın Saati: 21:00. Din ve Bilim Felsefecisi Prof. Dr. Caner Taslaman, Dinler Tarihçisi ve Siyaset Felsefecisi Dr. Lütfü Özşahin ve Stratejist Abdullah Çiftçi'nin konuk olduğu programın sunucusu Enver Kaptanoğlu'dur. Bu programdaki konuşmalardan alıntılanmıştır (Erişim tarihi: 22.05.2020).

<sup>13</sup> <https://www.habervakti.com/dunya/ahmedinejad-2020de-mehdi-gelecek-h90411.html> (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

<sup>14</sup> Dizide, DAESH terör örgütü, İSİS (Islamic State of Iraq and Syria) olarak telaffuz edilmektedir. Bu terör örgütü adının içine İslam'ı koymakla, örgütün ve ardı güçlerin hedef ve menfaatlerine hizmet eden çok tehlikeli bir mesaj göndermektedir. Bu mesaj, İslamafobinin yaratılması ve artırılmasında rol oynamaktadır. Dolayısıyla dizideki kullanım biçiminin İSİS olması aynı mesajı ve amacı taşımaktadır.

<sup>15</sup>[http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/printable/040707\\_katolikiflas.shtml](http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/printable/040707_katolikiflas.shtml), <https://tr.euronews.com/2020/02/18/abd-de-izci-teskilat-cinsel-taciz-tazminatlarini-odeyebilmek-icin-iflasa-basvurdu> (Erişim tarihi: 17.06.2020).

<sup>16</sup> Medeniyetler Çatışması, Samuel Huntington tarafından işlenen, Soğuk Savaş sonrasına tekabül eden 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ittifak ya da ihtilaflarda belirleyici olan unsurun politik ya da ekonomik ideolojiler değil, medeniyetler olmaya başladığını ve 21. yüzyılda da bunun devam edeceğini ifade eden bir tezdir. Huntington, bu tezini ilk olarak 1993 yılında *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan bir makalesinde ele almış, ardından da 1996 yılında çalışmasını genişleterek kitaplaştırmıştır. Huntington, temel olarak küresel politikanın yüzlerce yıllık birikimler sonucu oluşmuş kültürler çerçevesinde şekillendiğini ve kültürel olarak dünyada çeşitli blokların oluştuğunu savunur. Dünyanın geleceğine yön verecek olan en geniş coğrafyalara yayılmış iki medeniyet (Batılı ve İslam) arasında Carl Schmitt'in dost-düşman (*friend-foe*) ayrışmasında olduğu gibi kaçınılmaz bir çatışma olacağını iddia eder. Bu bağlamda Huntington, dünyada meydana gelen siyasi çekişmelerin ve tüm büyük savaşların sebebinin İslam-Batı arasındaki çekişmeye bağlamaktadır.

<sup>17</sup> <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/nasil/kiyametten-onceki-savas-armagedon-ve-mesih-dizisinin-gizli-mesajlari-nasil-da-konusuldu> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

<sup>18</sup> Yabancılaşma; olması gereken mükemmel ideal duyguların yerini geçici olguların, boş amaçların yerini almasıyla birlikte sosyal kurumlardan toplumsal, grupsal oluşumlardan ve kişinin kendi değer yargılarından uzaklaşmasıdır.

## Kaynakça

- Al, A. (2019). *Medyadaki dini içerikli yayınlarla ilgili izleyici algısı araştırması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Alver, F. (2015). Din sosyolojisi perspektifinden din ve geleneksel ve yeni medyada temsili. *Medya ve Din Tartışmaları: Sempozyum Bildirileri* (s. 51-55) içinde. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Arslan, M. (2004). *Türk popüler dindarlığı*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Barthes, R. (1986). *Elements of semiology*. A. Lavers and C. Smith (Translated from the French). New York: Hill and Wang.
- Berktaş, F. (2000). *Tek Tanrılı dinler karşısında kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilis, A. E. (2017). Modern yaşamda dini değerlerin televizyonda temsili: Nihat Hatipoğlu ile İftar Programı örneği. *Selçuk İletişim*, 9(4), 189-210.
- Cox, R. W. (1993). Gramsci, hegemony and international relations: An essay in method. Stephen Gill (Ed.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* (p. 49-68) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, R. W. (2007). The international in evolution. *Millennium: Journal of International Studies*, 35(3), 513-527.
- Çeçen, A. F. (2019). *Medeniyetler çatışması bağlamında yeni medya ortamında siyasi parti ve ideolojik medyanın söylem analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Çelenk, S. (2005). *Televizyon, temsil, kültür: 90'lı yıllarda sosyokültürel iklim ve televizyon içerikleri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Çoban, B. (2003). Mitoloji, din, ideoloji. B. Çoban ve Z. Özarlan (Haz.), *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (s. 261-271) içinde. İstanbul: Su Yayınevi.
- Cross, F. L. and Livingstone, E. A. (1997). Baptists. Cross, F. L. (Ed.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (p. 154-155) içinde. New York: Oxford University Press.
- Dağtaş, B. (1999). İngiliz Kültürel Çalışmaları'nda ideoloji. *Kurgu Dergisi*, (16), 335-357.
- Demirezen, İ. (2015). *Tüketim toplumu ve din*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Doyuran, L. (2018). Medyatik bir çalışma alanı olarak eleştirel söylem çözümlemesi (televizyon dizileri örneğinde). *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 301-323.
- Durmuş, M. A. (2015). *Mitolojik kurtarıcı: Mehdi*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Eagleton, T. (2009). *Eleştiri ve ideoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *Kültür yorumları*. Ö. Çelik (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eliot, T. S. (1987). *Kültür üzerine düşünceler*. S. Kantarcıoğlu (Çev.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Femia, J. V. (1981). *Gramsci's political thought: Hegemony, consciousness and the revolutionary process*. Oxford: Clarendon Press.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş*. S. İrvan (Çev.). Ankara: Ark Yayınevi.
- Fiske, J. (1997). Postmodernizm ve televizyon. S. İrvan (Der.), *Medya, Kültür, Siyaset* (s. 29-48) içinde. Ankara: Bilim Sanat Yayınları/Ark Yayınları.
- Gill, S. and Law, D. (1993). Global hegemony and the structural power of capital. Stephen Gill (Ed.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* (93-126) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gramsci, A. (1978). *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. Q. Hoare and G. N. Smith (Eds. and Translate). New York: International Publishers.
- Güçhan, G. (1999). *Tür sineması, görüntü ve ideoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hall, S. (1985). Religious ideologies and social movements in Jamaica. R. Boccock and K. Thompson (Eds.), *Religion and Ideology* (p. 269-296) içinde. Manchester: Manchester University Press.
- Hall, S. (1988). *Thatcherism and the crisis of the left: The hard road to renewal*. Londra: Verso Press.
- Hall, S. (1994). *İdeolojinin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri dönüşü*. M. Küçük (Der.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (s. 77-126) içinde. Ankara: Ark Yayınları.
- Hall, S. (2002). Notes on deconstructing 'The Popular'. S. Duncombe (Ed.), *Cultural Resistance Reader* (p. 185-192) içinde. London: Verso.
- Hall, S. (2006). Encoding/decoding. M. G. Durham and D. M. Kellner (Eds.), *Media and Cultural Studies, KeyWorks* (p. 163-173) içinde. UK: Blackwell Publishing.
- Hall, S. (2017). *Temsil kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. İ. Dündar (Çev.). İstanbul, Pinhan Yayıncılık.
- Ilgın, L. (2003). Söylem ve ideoloji. B. Çoban ve Z. Özarlan (Haz.) *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (s. 285-299) içinde. İstanbul: Su Yayınevi.
- İbn-i Haldun (2004). *Mukaddime*. H. Kendir (Çev.). İstanbul: Yeni Şafak.

- İbn Haldun (2007). *Mukaddime*. S. Uludağ (Haz.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kellner, D. (2003). *Media culture: Cultural studies, identity and politics between the modern and the postmodern*. USA: Routledge, Taylor&Francis e-Library.
- Kıran, A. ve Kıran, Z. (2007). *Yazınsal okuma süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kumru, C. (2018). Huntington'ın 'Medeniyetler Çatışması' üzerine değerlendirmeler. *ulakbilge*, 6(24), 603-614.
- Lerner, D. (1958). *The passing of traditional society: Modernizing the Middle East*. New York: Free Press.
- Oğuz, H. Ş. (2014). Stuart Hall... Tarihten geçenler. *Moment Dergi*, 2014, 1(1), 125-136.
- Okur, M. A. (2015). Gramsci, Cox ve hegemonya: Yerelden küresele, iktidarın sosyolojisi üzerine. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 131-151.
- Robinson, W. I. (1996). *Promoting polyarchy: Globalization, US intervention and hegemony*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Said, E. W. (2008). *Medyada İslam: Gazeteciler ve uzmanlar dünyaya bakışımızı nasıl belirliyor?* A. Babacan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarıçioğlu, E. (1997). *Dinlerde mehdi tasavvurları*. Samsun: Sidre Yayınları.
- Sinclair, T. J. (1996). Beyond international relations theory. R. W. Cox and T. J. Sinclair (Ed.), *Approaches to World Order* (p. 3-18) içinde. Cambridge: Cambridge University Press.
- Storey, J. (1996). *What is cultural studies? A Reader*. London: Arnold.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik hayat ve dinsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Swingewood, A. (1998). *Cultural theory and the problem of modernity*. London: Macmillan.
- Uludağ, S. (2007). *Mukaddime*. S. Uludağ (Haz.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Van Dijk, T. (2003). Söylem ve ideoloji: Çok alanlı bir yaklaşım. N. Ateş (Çev.). B. Çoban ve Z. Özarslan (Haz.), *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (s. 13-112) içinde. İstanbul: Su Yayınevi.
- Van Dijk, T. (2019). *İdeoloji: Multidisipliner bir yaklaşım*. A. Demir (Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Volosinov, V. N. (1973). *Marxism and the philosophy of language*. L. Matejka ve I. R. Titunik (Trans.). New York: Seminar Press.
- Waardenburg, J. (2004). Mesih. *TDV İslâm ansiklopedisi*, c. 29, (s. 306-309) içinde. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesih>, (01.06.2020).
- Williams, R. (1996). Religion as political resource: Culture or ideology? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35(4), 368-878.
- Yüksel, C. B. (2012). *İdeoloji ve gündelik hayatta milliyetçilik Rahip Santoro cinayeti ve bsında temsili*. Ankara: Genesis Kitap.

## İnternet Kaynakları

- Michael Petroni (Senarist), James McTeigue ve Kate Woods (Yönetmen). [Ocak 2020]. *Messiah* [Netflix Orijinal Dizisi]. Mark Burnett (Yapımcı). Think Pictures Inc., MGM Television ve Industry Entertainment Partners, Netflix, USA. <https://www.netflix.com/tr/title/80117557>
- <https://odatv4.com/netflixten-o-dizinin-kaldirilmasini-istediler-01012008.html> [Erişim tarihi: 28.04.2020].

- <https://www.trhaberler.com/brezilyadan-netflixin-tartismali-dizisi-mesih-icin-tepki-haber-535150> [Erişim tarihi: 28.04.2020].
- <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/nasil/kiyametten-onceki-savas-armeddon-ve-mesih-dizisinin-gizli-mesajlari-nasil-da-konusuldu> [Erişim Tarihi: 22.05.2020].
- [http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/printable/040707\\_katolikiflas.shtml](http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/printable/040707_katolikiflas.shtml), <https://tr.euronews.com/2020/02/18/abd-de-izci-teskilat-cinsel-taciz-tazminatlarini-odeyebilmek-icin-iflasa-basvurdu> [Erişim tarihi: 17.06.2020].
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3542/9-11-ayet-tefsiri> [Erişim Tarihi: 22.02.2021].

# MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

## The Critical Discourse Analysis of the Messiah Series: Is the Return of the Messiah? Is the Transformation of Messiah?

Melik KOÇ  
Meltem GÜLER

### Extended Abstract

In the current century, while issues such as diseases, wars, refugee problems, environmental problems, and natural disasters are intensely on the world agenda, discussions on their solutions are carried out on an international scale. As a result of the discussions, while the policies implemented by the existing management systems affect and direct people at the individual and social levels, the results that come with these effects constitute the main problematic of the agenda. Media plays an important role in this process. The content of the texts which is produced by the media through social representations are societies' value judgments, socio-cultural structures, ideological and political tendencies. Representation is an essential part of the process in which meaning is produced and exchanged between members of a culture through the use of language, signs and images that symbolize, depict, describe or describe things. Visual signs and images, apart from what they resemble, create meaning in people's minds through language.

Religion, which is based on the existence of a metaphysical world, is incorporated into television, which is essentially a secular and secular tool, through technological religious products, serials and virtual rituals. Although media and religion are multi-layered and multi-faceted fields, the production structures of television do not constitute a closed system, even if they form the television discourse. Every stage of the production process, objects, styles, forms, meanings, narrative tradition, all underline the general ideological discourse. Ideology is defined as production process of the meaning, indicators and values in social life as the set of ideas belonging to a certain social group or class. All texts on religion and culture in the media are indicators of social representation, signs and carriers of ideology. Media texts do not stay away from value judgements, ideological or even political tendencies, whatever their. The ideological focus of the production and consumption processes of media texts started with British Cultural Studies. In the British Cultural Studies tradition, the media is considered as an institution that reproduces the dominant ideology and values in society. Concepts such as ethnicity, identity, sub-cultural groups, popular culture, and deliberative reading produced in the cultural field are considered as concepts that open up a field of struggle within the capitalist system. The constructivist representation approach that provides the opportunity to analyze media texts problematizes the struggle for power over cultural representations; it explores their significance in terms of the reconstruction or destruction of dominant ideologies. Netflix has become a major television content provider through its digital streaming platform. The Messiah series, produced by Netflix examining the credibility of the social media age and the effect of mobilizing the masses, interprets the belief of the Mahdi/Messiah in the cultural memory of the three Celestial religions in today's conditions. The great controversy brought about by this comment makes it important to examine the series.

This study aims to examine the belief of the Mahdi / Messiah in the context of the Messiah series and to make visible the messages the series conveys to the society in terms of religion, culture, ideology, politics, hegemony and media. Based on the constructive representation approach and the concepts of Teun A. Van Dijk, a critical discourse analysis is made over the ten episodes of the series that constitute the first season.

The fictional text Messiah series, which we try to analyze in terms of religion, culture, ideology, politics, hegemony and media, has a difficult text open to different readings. With its dual-coded narrative structure (subtext-top text), the text processes emotions, thoughts and events through associations in thematic terms; using the techniques of parody and irony, old texts establish a polyphonic structure in a new context, by changing their space and time, by replacing the concepts that the previous texts regarded as values, and by using allegorical figures. The series brings together and conveys the understanding of the Mahdi / Messiah, which is included in the beliefs of Islamic, Christian and Jewish cultures, in an impossible field by adding some historical realities, establishing a metaphorical connection and reconstructing it through the chronicled problems of today. In the series, the understanding of the Mahdi / Messiah is generalized as religion; miracles are also treated ironically as a feature of the society's religious-cultural perception and attributed to prophets; it contains the sentence that all the religions and miracles you have hoped for for centuries are illusions, none of them can find a solution to the exile, hunger, disease and wars that people are in, and people confront the realities they face by suffering. Returning to your holy books will not save you, An era is over! His words gain meaning as the words of a hegemonic approach that lays the groundwork for a new understanding and ideology of religion to be built.

**Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Contribution of Authors**

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

*The authors' contribution rates in the study are equal.*

\*\*\*\*\*

**Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest**

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

*There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.*

\*\*\*\*\*

**İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy**

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

*This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.*

\*\*\*\*\*

**Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement**

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamındaki kurallara uyulmuştur.

*In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.*